

שהוא נגחן מסתמא קיבל נזקין דאזל איהו ומוזיק לעלמא. וכן כתב **הראב"ד בהשגות** (פ"ד מנזקי ממון ה"י), דסתם שומר אין מתחייב בשמירת נזקיו, אלא אם כן קיבל בפירושו. אבל **הרשב"א** כתב, דפירוש הראב"ד דחוק, אלא משמע דמיירי דלא אמר כלום, ואפילו הכי מתחייב בשמירת נזקיו. וכן הוכיח, מדקתני בברייתא (בעמוד א) "ארבעה נכנסו תחת הבעלים וכו'", ומשמע דמיירי דלא התנו כלל, דאי מיירי בקבלה מפורשת, הכל לפי תנאם, ואמאי קתני דיני שומר שכר ודיני שומר חנם.

וכן כתב **הרא"ש** (בפ"ה סימן ד).

(יב גמ', דאתי אחרוני ומזקי לדידיה לא אסיק אדעתיה. כתבו התוס' לעיל (יג): ד"ה כגון, דבשואל לא שייך למימר הכי, דמסתמא שואל קיבל עליה שמירה מעולה. וצריך ביאור, אמאי הוצרכו להאי טעמא דמסתמא קיבל עליה שמירה מעולה, הא בלאו הכי שואל חייב אף באונסין דלא אסיק אדעתיה, ולא שייך גביה פטורא "דאתו אחרוני ומזקי ליה לא אסיק אדעתיה". (א.ג.א.)).

(יג מתני', רבי יהודה אומר תם חייב ומועד פטור. כתב המאירי, דהטעם דהתם חמור ממועד לענינינו, הואיל ומועד יש לו קול, ועל כן אף הבריות ראויות להישמר ממנו, ומשום הכי סברא היא שאינו צריך רק שמירה פחותה. וכן כתב **הפני יהושע** בביאור דעת רב בגמרא **לקמן** (מו.), דלא סבר צד תמות במקומה עומדת. והקשה **המנחת שלמה** (בבא קמא), אם כן מועד לקרן ימין ואינו מועד לשמאל, למה חייב על צד תמות, הרי כבר בדילין ממנו משום מה שמועד על קרן ימין. ואין לומר, שכללא הוא שתם בעי שמירה מעולה, ובקרן גופא לא פלוג רבנן בין ב' הקרנים לבין גוונא דמועד לקרן ימין. הא אכתי בכל שור מועד נפטור על נגיפה, נשיכה ובעיטה, משום מה שהוא מועד לנגיחה, דהרי בלאו הכי בדילין ממנו משום הנגיחה.

(יד גמ', אבל צד תמות במקומה עומדת. הקשה **הרשב"א**, אם כן, היכי משכחת לה לרבי יהודה כופר שלם, כיון דתם פטור מן הכופר, נימא צד תמות במקומה עומדת, ולא ישלם אלא חצי כופר. ותיירך, דמה שחייבה תורה כופר, היינו מחמת צד מועדות לחודיה, כדכתיב "והועד בבעליו וגו' אם כופר יושת עליו". וכעין זה כתבו **התוס' לעיל** (מא): ד"ה הביאהו. (טו גמ', מועד לקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל. בתוס' ד"ה מועד הסתפקו במועד לקרן שמאל, אי הוי מועד לקרן ימין. והמאירי כתב בשם רוב המפרשים, שאף משמאל אינו מועד לימין. והוסיף, דהוא הדין שאינו מועד מנגיחה לנגיפה או להיפך, וכן מנגיפה לנשיכה. ונלא דמיא להא דמשמע **בתוס' לעיל** (לז): ד"ה שור, דקיימא לן דבסתמא הוי מועד ממין למין, דהכא שהמעשה של הבהמה הוא מעשה אחר, גרע טפין. וכן הוכיח **בספר ההשלמה**, דלעולם אינו מועד אלא לאותו דבר שהועד בו, דהשתא מקרן ימין אינו מועד לקרן שמאל, כל שכן מקרן לנגיפה ומקרן לנשיכה. ונמשמע דמפרש, "אינו מועד לשמאל" בסתמא, ודלא כהראב"ד המובא באות הבאה].

(טז רש"י ד"ה אליבא דמאן, דאפילו מועד לאדם אינו מועד לבהמה. היינו כדעת רב פפא **דלעיל** (לז), דאילו לרב זביד בסתמא הוי מועד. וצריך לומר דרש"י סובר כרב אלפס שהביאו **התוס' לעיל** (לז): ד"ה שור, שכתב דסוגיא דהתם מוכחא כרב פפא, ולהכי סתם רש"י כוותיה, אף דבגמרא **לעיל** (לז). עמדו דברי רב פפא בקושיא. (א.ג.א.)). **ובחיודושי** הראב"ד כתב, דהא דאינו מועד לשמאל, היינו דוקא כשראו שאינו נוגח בשמאל, אבל בסתמא הוי מועד נמי לשמאל.

(יז גמ', כי האי גוונא הוא דמשכחת לה צד תמות ומועדות. פירש רש"י בד"ה לית ליה, בתוה"ד, דכי האי גוונא משכחת צד תמות ומועדות בחד

(שם לד:).

(ח רש"י ד"ה ליפלגו, בתוה"ד, והזיקא דבידים הוא שהביאו לבי דינא. והתוס' בד"ה השתא הקשו, דאי חשיב הזיק שאינו ניכר, אפילו התפיסו בידיים לא יתחייב. והקשה **המשנה למלך** (פ"ג מגולה ה"ד) הא וודאי מוזיק בידיים בהזיק שאינו ניכר חייב לשלם, כדאיתא **בגיטין** (נג.), ולא פליגי התם אלא אי חיובו מדאורייתא או מדרבנן, ואם כן למאן דאמר לאו שמיה הזיק וחיובו מדרבנן ניחא, דדוקא במוזיק בידיים קנסו, אבל לא באיתוק ממילא, דחיובו מדין שומר, ומה הקשו התוס'. **והמהר"ם שי"ף בגיטין** (נג): ביאר, דבשור שנגמר דינו ליכא לטעמא דקנסא, "כדי שלא יהא כל אחד הולך ומטמא טהרותיו של חברו", כיון שהוא שומר, ובודאי ישמור השור מעיקרא שלא יזיק, דאם יזיק יתחייב בנוקיו. **והקהילות יעקב** (סימן לא) ביאר דעת התוס', דהכא אי אפשר לחייבו מדין מוזיק דעלמא, דהרי מה שמתפיסו לבי דינא, עושה כדן, שהוא חיוב התורה, ואם כן, אי אפשר לחייבו אלא מדין שומר. ובדעת רש"י כתב, דאף דאדם בעלמא אי אפשר לחייב כהאי גוונא מדין מוזיק, מכל מקום האי שומר שמחוייב מחמת שמירתו שלא יתפיסו לבית דין, יש לחייבו בהתפיס בידיים, גם מצד מוזיק. וממילא שייכת תקנת חכמים לחייב מוזיק בהזיק שאינו ניכר.

(ט גמ', ורבי יעקב סבר גומרין וכו'. כתב **המגן אברהם** (סימן תמג ס"ק ה), דמסוגיין מוכח, דשומר יכול לומר "הרי שלך לפניך" לענין חמץ שעבר עליו הפסח, אף באופן שנאסר על ידי פשיעתו. **ובחיודושי הגרע"א** דחה הראיה, משום דאפשר, דדוקא בשור שנגמר דינו מצי אמר "הרי שלך לפניך", כיון דלא שייך טעמא ד"שלא יהא כל אחד ואחד הולך ומטמא", כדחזינו בדברי **התוס' ד"ה השתא** (לביאור המהר"ם שי"ף שהובא באות הקודמת), ואפילו מוזיק בידיים פטור בזה. אבל בשאר הזיק שאינו ניכר שמוזיק חייב בו, אפשר, דשומר שפשע דומה למוזיק, והרי הוא בכלל תקנת חז"ל לחייב בהזיק שאינו ניכר, ודוקא גזלן מצי אמר הרי שלך לפניך בהזיק שאינו ניכר, כיון שאינו מחוייב בשמירה וקיל משומר, וכמו שכתבו **התוס' לקמן** (נו): ד"ה פשיטא. ולפי זה צריך לפרש, הא דמקשינן דאם כן נפלוג בחמץ בפסח, היינו ליפלגו בגזלן בחמץ.

(י גמ', שומר חנם כלתה לו שמירתו. פירש רש"י בד"ה כלתה, בסוה"ד דבעי כפרה. ונראה דמשמעות כפרה היינו תשלומי כופר. וכתב **החזון איש** (בבא קמא סימן ז, ז), דכן מוכח בלשון הברייתא ומשלמין את הכופר, דאין לפרש דהבעלים משלמין, והא דקתני משלמין קאי אשוורים. דמדפתח ברישא ארבעה נכנסו תחת הבעלים וכו', ובתר הכי קתני ומשלמין את הכופר, משמע ד"משלמין" קאי אשוורים. והקשה, מאי שנא מהא דכתבו **הרמב"ם** (בפ"ד מנזקי ממון ה"ד, לגירסת הכסף משנה) **והטור** (בסימן שצו), דשומר חנם ששמר שמירה פחותה נפטור מחיוב נזקיו, והבעלים חייבים. ותיירך, דשאני כופר מנזקין, דכיון דהשור תחת ידו, חשיב שנהרג אדם על ידו, ולא כל כמיניה לפטור עצמו בשמירה פחותה. אבל לענין חיוב ממון, כיון שאינו חייב בשמירה מעולה, נשאר החיוב על הבעלים. וכעין זה כתב **באבי עזרי** (פ"א מנזקי ממון ה"א) ועיין שם. אמנם **הרשב"א** כתב, דבנטריה שמירה פחותה, שומר חנם פטור מן הכל. ומשמע, דפטור אף מכופר. וכן כתב **המאירי**.

דף מה ע"ב

(יא גמ', כגון שהכיר בו שהוא נגחן וסתמא דמילתא דלא אזיל איהו ומוזיק אחרוני קיבל עליה וכו'. ביאר **בחיודושי הראב"ד**, דמיירי שאמר בפירושו שמקבל שמירת נזקיו, ולא פירש אי נזקין דידיה או דעלמא, וכיון

ישמרנו, ולא סגי בקרא ד"לא תשים דמים". ותירץ, דשמא שור המועד אין מוזמן הזיקו כל כך כמו כלב רע וסולם רעוע, וגם אית ליה תקנתא טפי בשמירה. ומהאי טעמא ניחא נמי, דרבנן דפליגי אדרבי אליעזר בשור המועד, וסברי דמותר לקיימו, לא פליגי בכלב רע וסולם רעוע. והפני יהושע כתב, דמקרא ד"לא תשים דמים" לא שמעינן אלא לענין איסורא, ולהכי איצטרין קרא ד"ולא ישמרנו", לומר דאם קיימו חייב לשלם. וכתב, דלפי זה נסתלקה תמיהת תוס' ד"ה אלא, דהא גבי בור לא שייך לפרש ו"לא יכסנו" כמו "לא יקיימנו" אלא דהאיסור הוא מדרבי נתן, ואם עבר וחפר וכסה אין לנו לחייבו בתשלומין. ונהתוס' רבינו פרץ דלא תירץ כן, היינו לשיטתו לעיל אות ב' דאף לפי האמת רבי אליעזר לא מחייב. (ש.ב.א.).

פרק שור שנגח את הפרה

(ה) תוס' ד"ה זו דברי, תימה דבפרק השואל משמע דלא אמר סומכוס יחלוקו אלא בעומד באגם. ובשיטה מקובצת הביא דהרשב"ם תירץ, דהתם מיירי שהמוחזק טוען ברי, והכא מיירי בשמא, ובכהאי גוונא חולקין לסומכוס אף בעומד הממון בביתו.

(ו) בא"ד, אבל לרבי ישמעאל דמצי לסלק ליה בזווי לא תתיישב. והרשב"א כתב, דאף לרבי ישמעאל יש לומר, כיון דהשור הוא כאפותיקי מפורש, ועד שיסלקנו בדמים הרי הוא נוטל את גוף השור, לא נקראים הבעלים מוחזקים בו כשהוא באגם.

(ז) בא"ד, אך מההיא דהמניח קשה וכו' מדלא אוקי מתניתין בעומד בביתו. ובשיטה מקובצת הביא דה"ר ישעיה תירץ, דעל כרחק מוקמינן למתניתין בעומד באגם, דאי בעומד בביתו מאי קמשמע לן מתניתין, כיון דסומכוס מודי בהא. וכעין דאקשינן התם "ואמר סומכוס אפילו בהא דאיצטרין לאשמעינן דלא".

(ח) תוס' ד"ה דאפילו, ואם תאמר והא מחויב שבועה וכו' שזה מודה במקצת בנוק הפרה. העיר המהר"ם, דאף דאיירינן בתם ופלגא נוקא קנסא ואי אפשר לומר שיתחייב על מה שמודה, דמודה בקנס פטור, על כרחק איירינן הכא דאיכא עדים על הפרה, והודאה לאו דוקא, דמחויב שבועה מדין העדאת עדים במקצת, וכדאיתא בבבא מציעא (ג.), דדינו כמודה במקצת.

(ט) בא"ד, ועוד יש לומר דלמאן דאמר פלגא נוקא קנסא וכו', דמודה בקנס פטור. הקשה בחידושי הגר"ע א, דלכאורה סברא פשוטה היא ומאי סברי בקושיהם. וביאר, דעד השתא סברי, דגדר חיוב השבועה, להפטר ממון שחייב אם לא ישבע, ואינו מתחייב הממון מכח הודעתו, ומשום הכי אף בקנס שייך חיוב שבועה. אבל השתא בתרוצם נקטו, דבשעה שנתחייב שבועה ליכא חיוב ממון, אלא משבעינן ליה כדי שיוודה וישלם. ועיין באות הבאה.

(י) בא"ד, היינו טעמא דהאב חייב לא ידענא דהיה לו לידע. וכן כתב בהשגות הראב"ד על הרי"ף (כו. בדפי הרי"ף), וביאר, דאמרינן דלמא אערומי קמערים. וכן כתב הרא"ש (בפרק ו' סימן טז), דהיכא דהוה ליה למידע נראה טענה שלו ברמאות. והרמב"ם (בפ"ה משאלה והפקדון ה"ו) כתב, דאף באופן דמסתברא שאינו יודע, אמרינן מתוך שאינו יכול להשבע משלם. והביא שכן דעת הר"י מגאש. וכן הביא בספר התרומות (שער לט חב, ב) בשם תשובת הרמב"ן, וכן כתב בחידושי הר"ן בבבא מציעא (קטז:). ולדבריהם, כתב הש"ך (ח"ו"מ סימן עב סקנ"א), הא דיורשים פטורים, משום דלאו בעל דברים דיידהו אלא דאבוהון הוא,

תורא, ולענין שמירה, דאם שמרו שמירה פחותה והזיק בקרן ימין פטור לגמרי, ואם בשמאל משלם חצי נזק. אבל הרמב"ם (בפ"ז מנזקי ממון ה"ב) כתב, דבשמרו שמירה פחותה משלם חצי נזק בין אקרן ימין ובין אקרן שמאל. וביאר הגר"א (נדפס בגליון במהדורת שבת פרנקל), דאיהו מפרש הא דאמרינן "כהאי גוונא משכחת לה צד תמות", דבכהאי גוונא אמרינן צד תמות במקומה עומדת, אף לגבי הקרן שהוא מועד בה, כיון שבאותו שור עצמו יש קרן תמה. ובאבן האזל (שם), הוסיף לבאר, דלרבי יהודה דתם חייב בשמירה פחותה ומועד פטור, היינו, דבתם חייב על פי דין לשמרו שמירה מעולה, ובמועד חייב לשמרו שמירה פחותה, וחידוש הוא שחידשה תורה, דכיון דנעשה מועד הופחת דין חיוב שמירה של הבעלים. ולא מחיוב תשלומין בלבד פטרתו תורה, אלא מעיקר חיוב שמירה יתירה. וסבר רב, דעד כאן לא אמרינן דמועד נפטר מחיובי תם לגמרי, אלא היכא דנפטר נמי מחיוב שמירה של תם, אבל שור שהוא תם לקרן שמאל, הרי מחוייבים לשמרו בחיובי שמירת תם, בכהאי גוונא אין סברא לפוטרו גם מחיוב תשלומין של תם, ולכך בכהאי גוונא אמרינן צד תמות במקומה עומדת. ובמנחת שלמה (בבא קמא), הקשה, הרי בכל שור מועד אמאי פטור לגמרי בשמירה פחותה, נימא דכיון דודאי שיש דברים שהוא עדיין תם להם, על כרחק שהוא צריך לשמור על השור שמירה מעולה, ואם כן גם לענין מה שהוא מועד לו, יתחייב לשלם אפילו בשמירה פחותה.

דף מו ע"א

(א) גמ', אבל מועד לגמרי לא משכחת ביה צד תמות כלל. כתב הרא"ש (בסימן ו'), דאף דרב פליג אדרב אדא בר אהבה, ולית ליה צד תמות במקומה עומדת, מכל מקום בשמעתא דמעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו דלעיל (לט:), חזינן דסברי אמוראי כרב אדא בר אהבה, ולהכי הילכתא כוותיה. אבל הרמב"ם (בפ"ז מנזקי ממון ה"א) פסק כרב, דלא אמרינן צד תמות במקומה עומדת. ואין הרמב"ם סותר עצמו, עיין באות הקודמת...

(ב) גמ', אלא אמר אביי היינו טעמיה דרבי אליעזר וכו'. כתבו התוס' בד"ה אלא בחד שינויא, דלפי זה רבי אליעזר לא מיירי לענין חיוב תשלומין היכא דשמרו שמירה מעולה, אלא לענין איסורא. וכן כתב התוס' רבינו פרץ. וכעין זה כתב הרשב"א, דהא דאסור להשהותו אינו אלא מדת חסידות. אבל רש"י לעיל (מה:): ד"ה רבי אליעזר הוא כתב, דלרבי אליעזר חייב בכופר אף בשמרו שמירה מעולה.

(ג) גמ', היינו טעמיה דרבי אליעזר וכו' שנאמר ולא תשים דמים בביתך. הקשה החזון איש (חשן משפט ליקוטים סימן יח), על מה שכתבו התוס' בקידושין (לד.) ד"ה מעקה, שאין עובר בלאו ד"לא תשים", אלא, כמתחילה בונה הבית על מנת שלא לבנות בו מעקה, אבל בהיה מעקה ונפל, [אף שחייב לעשותו] אינו עובר אי לא עשאו, ב"לא תשים דמים". דהא הכא אמרינן דמקרא ד"לא תשים דמים" מחוייב לשחוט השור שכבר ישנו אצלו. ותירץ, דכיון דבעשה ד"ועשית מעקה" התחדש דלעולם חייב בעשיית מעקה, ואף באופן שהיה מעקה ונפל, ממילא "לא תשים דמים" דמרבך שאר תקלות, מגלה דשאר תקלות נמי שייך בהו העשה, ולהכי אף באופן זה דהוא שב ואל תעשה ואין בו הלאו, מכל מקום עשה יש בו. אלא, דמכל מקום אינו עשה גמור, דהעשה נאמר להדיא רק על מעקה, ושאר תקלות הוו אביזרייהו דעשה.

(ד) רש"י ד"ה שלא יגדל אדם וכו', הכי נמי האי לא ישמרנו לא יקיימנו הוא. הקשה בתוס' רבינו פרץ, אמאי הוצרך רבי אליעזר לדרשה ד"לא

(צב:) ד"ה רובא, כתב דרובא דשוורים לרדיא. ועיין בספר שינויי נוסחאות (בבא קמא הוצאת שבתאי פרנקל), דיש שלא גרסי הכא תיבת "דאינשי".

(טז) גמ', למה לי קרא סברא הוא וכו' אלא קרא לכדרב נחמן וכו'. פירש רש"י בגיטין (מח:): ד"ה המוציא מחברו עליו הראיה, דמדאורייתא הוא בבבא קמא, מקרא דמי בעל דברים וגו'. ותמה הפני יהושע (שם), הא מסקינן הכא דסברא הוא וכו'. ותירץ, דהא דמקשינן הכא "למה לי קרא סברא הוא", היינו דוקא למאן דאמר הולכין בממון אחר הרוב, וכן דברי ושמא ברי עדיף, ונמצא דמאי דאמרין המוציא מחברו עליו הראיה, היינו כשאין רוב וגם לא ברי ושמא כנגדו, דכהאי גוונא פשיטא דלא מפקינן. אבל למאי דקיימא לן דאין הולכין בממון אחר הרוב, וכן דברי ושמא לאו ברי עדיף, אינה סברא פשוטה, ובעינן לקרא ד"מי בעל דברים", דמהני כח המוחזק. ולרש"י היה הכרח לפרש דהסוגיא בגיטין איירא אף במקום ברי ושמא, ולהכי פירש דילפינן לה מקרא.

(יז) גמ', שאין נזקקין אלא לתובע תחילה. עיין רש"י ותוס' ד"ה שאין ובתוס' רי"ד כתב, דהא דנוקקין לתובע תחילה, היינו דוקא כשהנתבע טוען שיש ביד התובע קרקע או מטלטלין שלו, שאינן פירעון לחוב שתובעו. אבל אם טוען שהתובע חייב לו ממון ממקום אחר ויהיה זה לו בחובו, ונמצא שנפרע החוב עצמו, ורק אם תשבע להכחיש דברי אשלם לך החוב, הדין עם הנתבע, ולא ישלם לו עד שישבע התובע שלא חייב לנתבע. ועיין בחזון איש (סימן יב, סק"יז) ובשיעורי רבי דוד פוברסקי (סימן לד) מה שהאריכו בכוונת דבריו.

(יח) תוס' ד"ה ורביע נזק, תימה היאך משוה הולד לפרה וכו' דאטו אם יש לאחד וכו' מי ישלם זה כמו זה. וכתב המהדורא בתרא, דקושייתם דוקא אי נימא עובר ירך אמו, דמשמע להתוס' דאביי לא פליג בהא אדרבא דלקמן (מז:), וכמו שהביאו התוס' (שם) בד"ה מאי טעמא, דטעמא דרבא משום עובר ירך אמו. אבל למאן דאמר עובר לאו ירך אמו לא איכפת לן במה שהבהמה שוה יותר מהולד, דהוי כמו שני שוורים תמים שנגחו שמשתלם משניהם בשוה, ואין נפקא מינה כמה שוה כל אחד. דדוקא בגוף אחד מתחלק לפי ערך החלקים, וכמו שהוכיחו התוס' מריש שור שנגח ארבעה וחמשה. והמהר"ם ש"ף תירץ בדרך זו קושיית התוס', דסבר אביי דעובר לאו ירך אמו, הלכך משלמים שניהם בשוה. וכן כתב התורת חיים לקמן (מז:).

(יט) גמ', ואי דקדים תבעיה לבעל פרה תחלה וכו' הב לי ראייה דאית לך שותפי. ביאר בתוס' רבינו פרץ, דאין הכוונה, שישלם כל החצי נזק כאילו אין לו שותף. אלא, דישראל מספק עוד חצי מהרביע השני שמסופקים עליו, מדין ממון המוטל מספק חולקים. והא דאמרין "הב לי ראייה דאית לך שותפי", היינו, דאם אתה רוצה להיפטור ולא לשלם אלא רביע, עליך להביא ראייה שיש לך שותף. ובחידושי הראב"ד הביא, דיש גורסים "אי קדים תבעיה לבעל פרה לישתלם כוליה מבעל פרה", והיינו, שמשלם כל החצי נזק, כיון דהוא ודאי והולד ספק, עליו להביא ראייה שיש לו שותף. וכן כתב הרמב"ן (במלחמות כ: בדפי הרי"ף).

דף מז ע"א

(א) תוס' ד"ה ליתא לפרה, לדברי רבא לא אתיא מתניתין כרבי עקיבא וכו' אם כיחש המזיק או שבח ברשותן דתרוייהו. וביארו המהדורא בתרא והרש"ש, דהוקשה לתוס', דלרבי עקיבא דיוחלט השור, מיד בזמן הנזק נעשה הניזק שותף בפרה שהזיקה, ואם נאבדה הפרה נעשה שותף בהפסד, ואם כן אפילו ודאי שנגחה ואחר כך ילדה הוי ליה להפסיד מן

ודלמא אי הוי אבוהון קיים הוי טעין חמשין אית לך וחמשין ידענא בבירור דלית לך גבי, והוי מישתבע ומיפטר. ובאבן האזל (פ"ב משכירות ה"ג) ביאר, דפליגי, אי שבועה היא חובת בירור טענתו, ובלא בירור צריך לשלם, או דדין שבועה הוא רק חיוב, ואם אינו נשבע נחתינן לנכסיה בשביל שאינו מקיים חיובו. ועיין באות הקודמת.

(יא) גמ', וניחזי אי גברא דזבין לרדיא וכו'. ביאר הרשב"ם בבבא בתרא (צב.) ד"ה וניחזי, דמייירי במכירין זה את זה, דכיון שמכירין זה את זה הרי כאילו פירש לו מכור לי שור לחרישה, וכן כתב הרא"ש בבבא בתרא (פרק ו סימן ב.) והטור (בסימן רלב). וכתב הבית יוסף, דנראה, דהטור סבר דאם אין המוכר מכירו לא הוי מקח טעות. וביאר הפלפולא חריפתא (כאן, באות ב.), דאם אין המוכר מכירו על הלוקח להודיע, ומדלא הודיעו הוה כזבין להא ולהא, ולא הלך עכשיו אחר מנהגו, ודעתו לקנות לכך ולכך. והיינו, דאם הלוקח היה סבור שהמוכר מכיר סגי בזה, דאין ראייה מדלא הודיעו ששינה ממנהגו. וכן הכריח בשו"ת בית מאיר (סימן טז, ד"ה שוב העלה וד"ה אבל לע"ד), דכל שלא הכיר בו, על הלוקח רמיא לגלווי. והמאירי הקשה, לדבריהם, אמאי בעי הגמ' לאוקי בגוונא דזבין להא ולהא, לוקי באינו מכירו. ותירץ, דלא רצו להעמיד בדבר שאינו מצוי. והביא דיש שפירשו [הוא ההשלמה בבבא בתרא שם], דאפילו באין מכירו מהני, דכיון שהדבר ידוע לכמה בני אדם, הרי זה כמוסר מודעא שלכך קנאו.

דף מו ע"ב

(יב) גמ', ואי לוכא לאשתלומי מיניה לישקליה לתורא בזווי. הקשה המהרש"א לעיל (כו:), אמאי לא משנינן הכא דאחר המקח זל בישראל וכבר אינו שוה כדמי המקח, וכעין שתירצו התוס' לעיל (כו:): ד"ה ואיכא. ותירץ, דכיון דהכא מייירי דמעיקרא נתייקר הבשר, לא ניחא לגמרא לאוקמיה שאחר שנתייקר חזר והוול.

(יג) תוס' ד"ה הכי גרסינן אי דליכא, בתוה"ד, מאחר שמקח טעות הוא סברא הוא שדינו כמו בעל חוב וכו'. ובשיטה מקובצת כתב בשם רבינו ישעיה, שהריב"א דחה דבריהם, דלא דמי לבעל חוב, דהתם משום נעילת דלת אמרו רבנן הואיל וזווי יהיב זווי שקיל, אבל הכא ליכא נעילת דלת, והוי כמו מזיק שהוציא מעותיו. ובתוס' בבבא בתרא (צב:): ד"ה אי דליכא חילקו בין לוקח דהכא לבעל חוב, דבעל חוב אדעתא דפרע ליה זווי אחופיה, אבל הכא בהוצאת המעות מתחייב מדין מזיק, ודינו כנוקין, דמשלם משאר מילי. והתוס' לעיל (כו:): ד"ה ואיכא נקטו, דכשהלקוח בא לשלם דמי המקח משאר מילי בזמן שיש לו מעות, תליא במחלוקת הגירסאות כאן. [ועדיין בעינן ביאור לגירסת התוס' ורבינו תם, אמאי אף דלא קיבל מעות חייב לשלם דוקא מעות].

(יד) בא"ד, ובעל חוב אי אית ליה זווי לא מצי לסלוקי בשאר מילי. ובאבן האזל (פ"ח מנזקי ממון ה"י), הוכיח מדברי הרמב"ם (בפי"א לזה ולזה ה"ז), דסבר דאף בעל חוב יכול לסלק במטלטלין אף באית ליה זווי.

(טו) גמ', אבל בממונא לא אזלינן בתר רובא. כתבו התוס' בסנהדרין (ג:): ד"ה דיני ממונות, דאף דבנפשות מהני רובא, כגון דרוב נשים לתשעה ילדו, ורובא דאנשי טעו בעיבורא דירחא, ואם כן כל שכן שיועיל בממונות. [עיין גמ' בתוס' לעיל (כו:): ד"ה קמ"ל]. צריך לומר, דרובא דלרדיא זבני לא חשיב כי הנך רובא. וביאר הב"ח (בסימן רלב, כא), דהאי רובא אינו רוב ממש, דכנגד אדם אחד שקונה מאה שוורים לרדיא, יש מאה בני אדם שקונין ביחד עשרה שוורים לאכילה. [אבל תימה דבגמרא מפורש רובא דאינשי לרדיא זבני. אמנם הרשב"ם בבבא בתרא

שבח וולדות כו'. כתב המהרש"א, דלא תיקשי להו דאם כן אמאי לא קאמר נמי וכן אתה מוצא בשבח וולדות, דלא שייך בשבח וולדות שומא אחרת בפני עצמה.

(ט) בא"ד, בסוה"ד, אבל דמי וולדות א"צ לפרשו. כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ש, דלא מסתבר למימר דרבא סבר דשמין וולדות בפני עצמן, אלא רבא ארישא דמתניתין דפרה וולד קאי, משום דשני גופין נינהו. ואתא לפירושי, דלא תימא דשמין לולד בפני עצמו, דאם כן מפסיד מוזיק. ואסתיע למילתיה מקוטע יד עבד ושברה, והא הדין נמי לוולדות.

(י) רש"י ד"ה המזיק, קוצץ נטיעותיו או אכל ערוגה אחת אין שמין אותה לבדה וכו'. הקשה הרש"ש, הא קרא ד"וביער בשדה אחר", דמיניה ילפינן דשמין על גב שדה, דיבר בנוקי בהמה, והכא איירינן בנוקי אדם, ואיך מצינן למילף קולא שנאמרה בבהמה, לאדם המזיק שיש בו חומרא שחייב בד' דברים. (ועיין תוס' לעיל (ו): ד"ה שור, דיותר ראוי להתחייב אדם המזיק בידים, ממוזיק על ידי שילוח בעירה). ותיירך, דכולהו אבות ילפינן לעיל (ה). מהדדי בגזירה שווה, ד"תחת נתינה ישלם כסף", להשוות לכל הדינים הקשורים באיכות התשלומין.

(יא) תוס' ד"ה אי דינא, בתוה"ד, וכן כל השדה שהיא הכל של ניזק כגוף אחד דמי. בספר כובע ישועה, הוכיח מדבריהם, דבאופן שאין לניזק אלא ערוגה אחת, שמין רק באותה ערוגה, ולא בשישים. וכן הוכיח החזון איש (סימן יד, י). וכן כתב בשיטה מקובצת בבבא מציעא (צט:). בשם התוס' שאנץ, בחד תירוצא.

(יב) מתני', הקדר שהכניס קדירותיו לחצר בעל הבית שלא ברשות. כתב בשיטה מקובצת בשם רבינו חננאל, שאמר לו אל תכניסם, ושברתן בהמתו של בעל הבית פטור בעל הבית, ואם הוזקה בהמה של בעל הבית בעל קדירות חייב. וביאר האבן האזל (פ"ג מנזקי ממון ה"ג), דגם לדעת הר"ח אם הכניס בלא ידיעת בעל הבית כלל, ושברתן בהמתו של בעל הבית, פטור בעל הבית. אלא שר"ח מפרש למתניתין בגוונא שהכניס בידיעתו של בעל הבית, ובהא אם אמר לו להדיא אל תכניסם, ושברתן בהמה של בעל הבית פטור, אבל אם שתק בראותו את הקדירות, הוי השתיקה כמו הודאה והסכמה, ומחויב בעל הבית לשמור עצמו. (ועיין שם שתלה דברים אלו בפלוגתת הראשונים בחו"מ (סימן קנג ב) לגבי חזקת תשמישין אי שתיקה מהני כמחילה.

(יג) מתני', ואם הוזקה בהן בעל הקדירות חייב. כתב המאירי, שחייב לשלם הכל, או מדין בור, או מדין אדם המזיק, שהרי הוטל עליו לשמרם. ועיין באות הבאה, וצריך עיון.

דף מז ע"ב

(יד) גמ', הא ברשות לא מיחייב בעל קדירות בנוקי בהמתו דבעל חצר ולא אמרינן קבולי קביל בעל קדירות נטירותא דבהמתו דבעל חצר וכו'. כתב הפני יהושע, דהא דאמרינן דלרבנן דמקבל נטירותא, מתחייב אם הזיקו הקדירות לשור, על כרחך חיובו דוקא מתורת שומר, ולא מתורת מוזיק, [ועיין באות הקודמת], דמדין בור אי אפשר לחייבו, כיון שברשות הכניס, וחפירת בור ברשות בעל החצר. וכן הא דמחייבו רבנן בעל החצר בנוקי הפירות והקדירות במתניתין, היינו דוקא מתורת שומר, דמדין נזקין אי אפשר לחייבו, כיון דהוי כשן ורגל ברשות הרבים, דכיון שיש רשות לשניהם לפירות ולמוזיק לשוורים, לא קרינא ביה "וביער בשדה אחר".

(טו) גמ', וברשות שמירת קדירות קיבל עליו בעל החצר ואפילו נשברו ברוח. פירש רש"י ד"ה אפילו, דעול ואנטריה לך קאמר, אבל בעל

חצי נזקו כפי ערך חלקו בהפרה והמותר יגבה מהולד, ועתה שספק דלמא לית ליה בוולד כלום לא יטול אלא חצי המותר. וכן מבואר בדברי תוס' רבינו פרץ שתיירך בשם הר"מ, דמייירי דהולד השביח ועמד כדמי כל הפרה, ולהכי אינו מפסיד במאי דליתא לפרה. ועיין בתוס' יו"ט.

(ב) תוס' ד"ה מאי טעמא, בתוה"ד, שהולד עצמו נהנה מרביעה והיא וולדה נגחו ונרבעו. הקשה הגרע"א (בשו"ת רבי שלמה איגר ב, סימן לא. ובשו"ת הגרע"א סימן קעב), אם כן איך שרי לאדם לבא על אשתו מעוברת, דנמצא דבא על בתו. ותיירך, דבפחות מבת שלש לא חשיב ביאה כלל. ואף דבעלמא איכא איסורא לכתחילה אף בפחות מבת שלש, היינו משום איסור השחתת זרע, דהוי כמשמש על עצים ואבנים, אבל כאן לא שייך, דהרי בא על אשתו.

(ג) בא"ד, אטו שני שוורים תמים שהזיקו אם נאבד האחד מהן מי הוה משלם חלקו וחלק חברו. כתב הרש"ש, דתוס' אזלי לשיטתייהו לעיל (מו): ד"ה גלית אדעתך שכתבו, דלא אמרינן כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי, בגוונא שהשני חייב מעיקר הדין. אבל לשיטה שהביא השלחן ערוך (סימן תי, לו), דאף היכא דברח האחד, או שאין לו מה לשלם, אמרינן כי ליכא לאישתלומי מהאי משתלם מהאי, ליכא להוכחת התוס'. ובהכי ניחא דעת רבינו תם שהביאו התוס' בסנהדרין (פ: ד"ה עובר, דסבר בכל דוכתא עובר לאו ירך אמו. והשער המלך (בפ"ב מגגיבה ה"ב) כתב, דאף דבשני שורים שהזיקו ואבד האחד, אין גובין מהשני, מכל מקום הכא עדיף טפי, כיון שהולד משתתף עם אמו באותו מעשה עצמו, ולהכי לענין הנגיחה חשיבי כחד בהמה.

(ד) גמ', תרנגולת שהזיקה אינו גובה מביצתה מ"ט פירשא בעלמא הוא. כתב הראב"ד, דאינו גובה מביצתה אלא לפי חשבון לפי מה שסייעה הביצה בנוק כאילו היא הזיקה בפני עצמה. ובשיטה מקובצת בשם הר"מ מסרקסטא כתב, דאין גובין מהביצה, משום שאינה מסייעת לנגיחה כלל, שאין בה חיות, ואינה נחשבת בכלל אבריה. וכן כתב המאירי. ועיין בדבר אברהם (ח"ב סימן לד אות ו)

(ה) גמ', שמין לולד על גב פרה וכו' וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבירו וכן אתה מוצא במזיק שדה חבירו. כתב הרא"ש לקמן (פרק ח סימן א), גבי קטע את ידו וכו', דשומא זו להקל כדאמרינן לעיל בריש פרק הפרה. ולהקל בכל שומות ילפינן (לקמן דף נח:). מ"ובער בשדה אחר" דאמרה תורה לשום ערוגה אגב שדה. ועיין לקמן אות ח. ועיין חזון איש (ו, סק"ג), דבבהמה יש לומר גם בלי הילפותא מקרא, דשמין אגב הבהמה, משום ששויוי הבהמה הוא מחמת שלימות היצירה, מה שאין כן באכלה תבואה, עיין שם.

(ו) גמ', וכן אתה מוצא בקוטע יד עבדו של חבירו. הקשה בתוס' רבינו פרץ, אמאי לא נקט ידו של חבירו, כדאיתא לקמן (פג:). ותיירך, דכיון דמייירי בממון חבירו נקט הכי. ועוד, דכיון דמוזיק חבירו שמין אותו כאילו נמכר לעבד, נקט מוזיק עבד. ועיין מה שתיירך עוד בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (עמוד 160).

(ז) תוס' ד"ה וכן, בתוה"ד, ונראה לר"י דבין לרבנן ובין לרבי שמעון בן גמליאל שמין ולדות בפני עצמם וכו'. וכן כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ה לקמן (מט). אבל רש"י לקמן (מט). ד"ה דמי ולדות כתב, דבכלל שומא דמתניתין דכמה היתה יפה וכמה היא יפה, איכא דמי ולדות ושבח ולדות. וכן כתב הרמב"ם (בפ"ד מחובל ומוזיק ה"ב), והטור והשלחן ערוך (סימן תכג, א). ועיין מה שביאר בדבריהם בחידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם (שם).

(ח) בא"ד, בתוה"ד, ומתניתין לא איירי כלל בשומת הולד אלא בשומת

דפטור. ועיין פלפולא חריפתא (שם אות צ).

(כ) גמ', איבעיא להו היכא דקיבל עליה נטירותא מהו דנפשיה הוא דקיבל עליה וכו'. והתוס' בד"ה או דלמא הקשו, דאפילו נשברו ברוח אמר לעיל דקיבל. והתוס' רי"ד תירץ, דשאני הכא שיש מוזיק אחר, יכול לומר לו זיל תבע להאי דאוקר. ובתוס' רבינו פרץ הקשה על תירוץ זה, דבסמוך משמע, דמיירי אף בשור של חרש שוטה וקטן דלאו בני חיובא נינהו. (דהיינו לתירוץ הראשון בתוס' ד"ה מאי לאו).

(כא) רש"י ד"ה היכא דקיבל עליה נטירותא, כגון לרבנן סתמא, ולרבי דאמר ליה כנוס שורך ואני אשמרנו. והרא"ש (בסימן ד) פליג, וכתב, דלרבי ליכא לאוקמה בהכי. דאם קיבל עליו שמירה, הוי שומר חינוס, ופשיטא דמתחייב אף בהזק מעלמא, כדאמרינן לעיל (מה): "אי דקיבל עליה שמירת נזקיו, אפילו הזק נמי לחייב". ובסוף דבריו כתב, דאפשר לקיים פירוש רש"י, ולחלק בין מסר שורו לשומר, דבסתמא כל נטירותא קיבל עליה, מה שאין כן בגוונא דכנוס שורך ואשמרנו, דאין במשמעות הלשון שמירה גמורה, אלא שישמור בחצר מהבהמות שנמצאות בחצר שלא יזיקוהו.

דף מח ע"א

(א) גמ', הכא כיון דאית ליה להאיך למלויה ולא קא מלייה כמאן דכרייה דמי. ביאר בחידושי הראב"ד, דהא בעל השור שלם ליה לבעל החצר נזקי החפירה, וכמאן דמלייה דמי, ובעל החצר דשבקייה ולא מלייה, הוי כאילו חפריה איהו. וכן כתב הראב"ד בד"ה מאי, דדוקא לאחר ששילם לו על החפירות, מתחייב בעל החצר. ובמנחת חינוך (מצוה ג) כתב, דהראב"ד לשיטתו שיכול לתובעו למלאות החפירות ולכך מחלק בין שילם ללא שילם. והרשב"א כתב, דכיון דבעל השור משלם לו נזק חצרו, הוה ליה למלויה אם מפקיר רשותו. ונלכאורה משמע, דסגי במה שמתחייב לשלם לו. וכן משמע מקושיית התוס' לקמן (מט): ד"ה ברשות היחיד, בסוה"ד, דסברי דאף קודם שמשלם לו אמרינן דהוה ליה למלויה].

(ב) תוס' ד"ה אף על גב, בתוה"ד, ונראה דאפילו אם חפרו אדם דבר חיובא הוא חייב בעל החצר וכו'. ביאר המהר"ם שיף, דהאי "ונראה דאפילו וכו'", שייך דוקא לפי התירוץ שכתבו בסמוך, דבסתמא יש לדייק דמדנקט רבא שור, ולא נקט אדם לרבותא, משמע דבחפרו אדם, אין חייב בעל החצר. אבל לפי מה שביארו, דמכח איש בור ולא שור בור היה מקום לפטור בעל החצר מבור שחפר שור, יש לומר דרבא נקט לה משום האי רבותא, ושוב ליכא דיוקא.

(ג) רש"י ד"ה הכא כיון דאית ליה למלויה, מקמי דליפקריה וכו' וכי אפקר בתר הכי נותן תקלה ברשות הרבים. כתב בהגהות מלא הרועים, דלהאי טעמא, אף בהפקיר רשותו ובורו יש לחייבו, וכמבואר בדברי רש"י לקמן (ג). ד"ה בעל התקלה, דהפקיר רשותו ובורו חשיב כבור ברשות הרבים. אבל התוס' לעיל (כח): ד"ה הני מילי כתבו, דדוקא כשהבור שלו אמרינן דעליו להסיר תקלה, אבל הפקיר רשותו ובורו, דמעיקרא חפר בהיתר, וגם השתא דהפקיר לאו בעל הבור הוא, לא מחייב. וכתב החזון איש (סימן ח סק"א), דנראה, דלשיטתם יהבינן ליה זמן בכדי לכסותו לאחר ההפקר, וקודם לכן אינו מתחייב. (ועיין שם מה שכתב בדעת הסמ"ע בזה). אבל המהר"ם שיף כתב בשיטת התוס', דהוה ליה למלויה קודם דליפקריה, כיון שאינו מפקיר את הבור.

(ד) גמ', הכניס שורו לחצר בעל הבית וכו' או בעל הבית הזק בו חייב. כתב התוס' רי"ד, דאף בהזקו כליו של בעל הבית חייב, דלא מיקרי בור

הקדירות לא קביל עליה מידי. והרא"ש (סימן ג) ביאר, דבעל החצר מסתמא מקבל על עצמו שמירה, לפי שהוא מצוי בחצר ויכול לשמרו, אבל בעל הקדירות לא קיבל עליו שמירת בהמה דבעל חצר, לפי שאינו מצוי אצל קדירותיו, ולא יוכל לשמור.

(טז) גמ', שם. עיין באות הקודמת. ובתוס' רבינו פרץ הקשה, דאם כוונת רבא לחלק דבעל הקדירות לא קיבל עליו, אם כן הוה לרבא לפרושי דבעל הקדירות לא קיבל עליו, שזה עיקר התירוץ, ולא היה לו להזכיר כלל אפילו נשברו ברוח. ועוד הקשה, היאך סלקא אדעתין מעיקרא לדמות שמירת בעל הקדירות לשמירת בעל החצר. ולהכי פירש, דמעיקרא סלקא דעתין דבעל החצר אינו נעשה שומר גמור על הקדירות, אלא שלא יזיקנו ממונו, ולהכי סלקא דעתין דבעל הקדירות נמי מקבל עליו שממונו לא יזיק לבעל חצר. ורבא תירץ, דלעולם הוא נעשה שומר גמור על הקדירות, וכיון שחייב בשמירתן אפילו לגבי שלא ישברו ברוח, הוא הדין דמקבל שמירת הקדירות שלא יזיקו לדידיה, ולהכי פטור בעל הקדירות בהזיקו הקדירות לבעל החצר, כיון שאף שמירת נזקיו מוטלת על בעל החצר. וכעין זה כתבו התוס' רי"ד, והפני יהושע והרש"ש.

(יז) תוס' ד"ה ואפילו נשברו ברוח, ולא דמי להא ביתא קמך וכו'. והתוס' בבבא מציעא (מט). ד"ה כל ביארו, דדוקא באמר ליה "כנוס שורך", משמע ואני אשמרנו. אבל "הא ביתא קמך", סילק עצמו משמירה לגמרי.

(יח) תוס' ד"ה אימא סיפא, בסוה"ד, ולפי האמת לרבי אם הכניס שורו ברשות הזיק חייב. ביאר המהרש"א (כאן, ולקמן מה:), דהיינו לדעת רבא דמשני כולה רבנן. ואף דאין הכרח דפליג בהא אדרבי זירא בדעת רבי, (דהא רבא לא מיירי אלא אליבא דרבנן), מכל מקום כן הסברא הפשוטה, וכיון דלרבא אין הכרח לומר דרבי פטר בכהאי גוונא, נקטינן כסברא הפשוטה דחייב. ואפילו בפירות וקדירות דהזקה בהן בהמתו של בעל החצר, חייב, דהמכניס מקבל עליה נטירותא. וכן כתב הרא"ש (בסימן ג), דלרבי בעל הקדירות חייב בנזקי בהמת בעל החצר, דעול נטר משמע, בין שלא תזק, בין שלא תזיק. וביאר בחידושי הגרע"א, דאין כוונת הרא"ש דמקבל עליו שמירה ממש, אלא כוונתו שיהיה דינו כאילו נכנס שלא ברשות, ולהכי בקרן אינו משלם אלא חצי נזק, ולא משלם נזק שלם כדיון שומר. עוד כתב, דמדברי התוס' נראה, דגם לפי האמת, דוקא בשור שנגח לשור של בעל החצר חייב, אבל בקדירות ופירות לא הדרין מהסברא שכתבו התוס' מעיקרא "בשלמא קדירות ופירות פטור וכו'". ודלא כהרא"ש שמחייב אף בהני לדעת רבי, ודלא כמהרש"א שנקט בדעת התוס' כהרא"ש.

(יט) גמ', הוה לה שלא תאכל. פירשו התוס' בד"ה הוה לה, בסוה"ד, שהטעם, משום דבמתכוין מביא על עצמו דבר המזיקו. והוסיף התוס' רי"ד, ומה שגרם לכך הוי רק גרמא בנזקין דפטור. אבל הרא"ש (בסימן ג), ד) כתב, דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שהבהמה תאכל יותר מדאי ויזיק לה, ומוטל על בעל החצר למנוע בהמתו מכך כיון שהוא מצוי שם. מה שאין כן בעובדא דההיא איתתא, דבעל הבית מסתלק משם, עליה רמיא נטירותא שלא תאכל יותר מדאי ויזיק לה. והקשו בכוס הישועות ובדרכי דוד, לדברי הרא"ש דפטור המכניס, משום דלא הוה ליה לאסוקי אדעתיה שתאכל יותר מדאי, היאך מדמינן לה לאפרותא, דהתם לא שייך האי טעמא. וכתב בשו"ת אורח לחיים (סימן סא), דלדעת הרא"ש, גם אפרותא דעבידא למיכל לא שכיח כל כך שתניזק, שאינה ניוקת באכילה מעט אלא בהרבה, ובדרך כלל מרגישה מיד שאוכלת מעט, שמוזק הוא לה ואינה אוכלת עוד, ולא הוה ליה לאסוקי אדעתיה. ומכל מקום עדיף מסם המות, דסם המות לא עבידא דאכלה כלל, ובזה פשיטא

היינו דוקא כיון דפשע במעשה דידיה, שנעמד. אבל הכא דלא שינה בעמידתו, אין כאן מעשה שנוכל להחשיבו לאדם המזיק. וכן כשהוא שלא ברשות, עמידתו לא הוה פשיעה כלפי השני שהוא שלא ברשות, ונמצא דאין כאן מעשה שנוכל להחשיבו לאדם המזיק. אבל בהזיקו בידים, הוה ממש אדם המזיק, וכיון דאדם מועד לעולם, חייב.

(ט) תוס' ד"ה שניהם ברשות, בתוה"ד, אחד ברשות ואחד שלא ברשות וכו' והאי לית ליה לאסוקי אדעתיה בהאי. הקשה השיטה מקובצת בשם **רבי אליעזר מגרמיישא,** דכיון דהוה ליה לאסוקי אדעתיה שמא יכנס השני ברשות, נימא תחילתו בפשיעה וסופו באונס חייב, ותיירץ, דאף לגבי שיהיה אחר ברשות לא מיקרי פשיעה, והא דמחייבין ליה, היינו משום דאדם מועד לעולם. נואף דכתבו התוס' **לעיל (כו):** ד"ה ושמואל, דאדם לא מחייב אלא באונס כעין אבידה. כבר כתבו התוס' **בבבא מציעא (צג):** ד"ה אי הכי. דלא אמרינן תחילתו בגנבה או אבדה וסופו באונס חייב. (א.ג.א.).

(י) גמ', מאי טעמא גרמא בעלמא הוא. כתב הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי (מהדורת מכון מערבא עמוד קפח), דהיה אפשר לומר, דהיינו דוקא למאן דלא דאין דינא דגרמי, אבל למאן דדאין דינא דגרמי חייב, דהאי מיקרי גרמי ולא גרמא. ושוב כתב, דנראה דאפילו למאן דדאין דינא דגרמי, היינו דוקא בנוקי גופו, אבל בגרמי דבהמתו, לכולי עלמא פטור, שלא חייבתו תורה אלא בנוקי שורו ממש מכוחו, אבל בגרמת שורו לא. והוכיח כן, דהא רבא גופיה דפטר הכא, מצינו דדאין דינא דגרמי לקמן (קיו). לגבי מסור. ומכל מקום כתב הרמב"ן, דמסתברא, דאם שרף שורו שטר חוב של חברו, חייב. דדוקא בגוונא דידן דהזיקא דריחא ממילא אתיא, לא מחייבין בגרמת שורו, אבל בשורף שטר מעשה שורו הוא, אף שההפסד הוה גרמא.

(יא) גמ', שם. הקשה הרמב"ן בקונטרס דינא דגרמי (מהדורת מכון מערבא עמוד קפח), בלאו טעמא דגרמא ליפטר, דהזיק שאינו ניכר הוא. ותיירץ, דחשיב הזיק ניכר כיון דאישתני טעם וריח המים, ומצינו לקמן (צו): לגבי יין והחמיץ, דמיקרי שינוי.

(יב) גמ', אמר רב יוסף דחזא ירוקא ונפל. פירש רש"י בד"ה דחזא ירוקא, דכיון דמשונה הוא, בעינן שיהיה מועד לכך כדאמר רב במועד ליפול על בני אדם בבורות. והרשב"א כתב בשם הראב"ד, דאף שן ורגל כי אורחיהו, לא מחייבי בכופר אלא כשנעשה מועד לכך ג' פעמים, דגבי כופר כתיב "והועד בבעליו". ולהכי בעינן שיהיה מועד ליפול על בני אדם, ובין כל נפילה הזהירהו לשמור את שורו שלא יפול על בני אדם מחמת ירקא.

(יג) רש"י ד"ה דחזא ירוקא, בתוה"ד, ושמעין לרב דאמר פטור מזה ומזה, הני מילי במועד לנגיחות בכוונה וכו'. ביאר בחכמת שלמה, דאף דרב דאמר פטור מזה ומזה לא מיירי בנגיחות, אלא בנתחכך בכותל ונפל על האדם. כוונת רש"י, דבנתחכך נמי מיירי בכהאי גוונא, שמתחילה נעשה מועד להפיל הכותל בכוונה על האדם. וזהו מה שכתבו התוס' בד"ה **דחזא,** דרש"י מוקי מתחכך בכותל, שבפעמים הראשונות היה כוונתו להפיל על האדם. דאף דרש"י לא כתב כן בהדיא, על כרחך לכך כיוון.

(יד) בא"ד, ואם תאמר משונה הוא ואין זו שן, כיון דאייעד ליה אורחא הוא. כתב הים של שלמה (סימן יב), דנראה, דלדעת רש"י אף בתר דאייעד הוה קרן לענין דחייב אפילו ברשות הרבים, כיון דעיקרו משונה. ועיין בבאיור החזון איש לקמן אות יז. והמהר"ם שיהי הקשה, דאם כן תיקשי לרב נמי, אמאי קתני "היה אביו או בנו" דוקא, דלפי זה הוא הדין באחר. ולהכי פירש, דאף לדעת רש"י הוה תולדה דשן, ופטור ברשות

דפטור על כלים, אלא שור, כיון שהשור על רגליו. אבל כשהשור בדרך נפילה מיקרי בור, כדאמרינן לעיל (לא): לגבי קדרין שנפלו, דחשיבי בור, ואם הוזקו בהם כלים פטורים. אבל מי שעומד על רגליו חשיב אדם המזיק או שור המזיק, כדתנן לעיל (לב). בהיה בעל קורה ראשון ובעל חבית אחרון, אם עמד בעל קורה חייב על החבית, ולא חשבינן לבעל קורה שעומד כבור, ויפטר על הכלים. אמנם רש"י לעיל (לא): ד"ה **תרגמה פירש,** דאף קדרים שנפלו חשיבי כאדם המזיק וחייבים על כלים, וכן כתבו התוס' (שם בעמוד א) **בד"ה אמר רבא.**

(ה) תוס' ד"ה וטינפו, בתוה"ד, אבל לפי המסקנא דאמר דמפקר להו, אפילו הוא עצמו פטור, מידי דהוה אמפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס. והשיטה מקובצת ביאר בשם רבינו ישעיה דרש"י סובר כהריב"א (שהביאו בשיטה מקובצת לעיל כט), דהא דפטרינן במפקיר נזקיו לאחר נפילת אונס, היינו דוקא היכא שלא היה לו שהות לסלוקיה קודם דאפקריה. אבל בהוה ליה שהות, כמאן דכרייה דמי, אפילו בהפקירו לאחר מיכן. וכתב האמרי משה (סימן כט, יז), דדעת הריב"א ורש"י, דעל ידי שהבור ממונו נעשה ככורה בור, וכמו שהכורה בור חייב אף כשהפקיר, הכא נמי כשהבור שלו ויש לו פנאי לסלק ונתחייב לסלק, הוה ככורה בור ושוב לא מהני ההפקר. אבל שיטת התוס' דפטור, משום דכל החיוב בהוה ליה לסלוקיה לאחר נפילת אונס, היינו מחמת דהוה ממונו, כמו שאר ממון המזיק, ולהכי מיד דאפקריה מיפטר כמו אם היה מפקיר שורו. וכן כתב הב"ח (בסימן תי). והסמ"ע (בסימן תי, סק"ה) כתב, דאם הפקיר רשותו ואחר כך הפקיר בורו חייב, כיון דבזמן שהפקיר רשותו חל עליו החיוב לסלק התקלה, לאו כל כמיניה להפקיר נזקיו. נאפשר, שהסמ"ע מפרש דתוס' דידן פטרי, משום דמפקיר הגללים מיד, קודם שהיה לו לסלקן. ונראה להוכיח בדעת הריב"א והסמ"ע, מדאמרינן לעיל (כט): דאם נתכוין לזכות בגלל וחזר והניחו חייב, אף שכל חיובו רק מחמת דהוה ליה לסלוקיה, וכמו שכתבו התוס' (כט). ד"ה פליגי, ומסתמא כשחזר והניחו התכוין להפקירו, ואפילו הכי חייב. וצריך עיון על הב"ח דפטור. (א.ג.א.) ועיין לקמן (נא). אות ח.

(ו) גמ', הזיקו בעל הבית פטור. כתב הנימוקי יוסף (כא). בדפי הרי"ף. לפי גירסת א"י, דהטעם דפטור, משום דהוה אונס גדול. ולסוברים דאדם המזיק חייב אפילו באונס גדול, טעמא משום דהניזק פשע.

(ז) גמ', אמר רב פפא לא אמרן אלא דלא הוה ידע ביה, אבל הוה ידע ביה הזיקו בעל הבית חייב. כתב הטור (בסימן שעח, ה) בשם הרמ"ה, דבידע ביה, אף בהזיק בו בעל הבית, פטור הנכנס, דאיהו דאזיק אנפשיה, ואף שנכנס בלא רשותו.

דף מח ע"ב

(ח) גמ', שניהם ברשות או שניהם שלא ברשות וכו' הוזקו זה בזה פטורין. ביאר השיטה מקובצת בשם הרא"ה, דכיון דהוה להו לאסוקי אדעתיהו דאפשר דאיכא אחרינא כוותיה, (וכפירושו התוס' בד"ה שניהם), ופטורין בהוזקו זה בזה, משום דאמרינן דהניזק פושע, דאיבעי ליה לעיוני ומיזל כדי שלא יזוק, ובאמרי משה (סימן כט, ד, בהג"ה) ביאר החילוק בין הזיקו להוזקו, על פי דעת הרא"ש (בפרק ג' סימן ט), דאדם שהיה לו לעמוד ולא עמד לא מיקרי אדם המזיק, אלא בור. ואם כן הכי נמי בהוזקו, דהיינו שהוא במקומו והשני נתקל בו, לא מיקרי אדם המזיק, ומשום בור אי אפשר לחייבו כיון שהוא ברשות, או משום שחבירו נמי שלא ברשות, ולא מיקרי כורה בור. ואף דאדם שנעמד בפשיעה מיקרי אדם המזיק, דהא במתניתין לעיל (לב). תנן דהיה בעל קורה ראשון חייב על כלים,

אהבה אמר בהדיא דפטור, להכי אקשינן עליה, אבל בדעת אביו ורבה לא ידעינן מאי קאמרי בהא. אמנם התוס' לעיל (מב.) ד"ה בכונה, הוכיחו מכאן, דאביו ורבה מחייבי בדמי ולדות בגוונא שנתכוין לאשה.

(ב) גמ', אמר רב פפא שור שהכה את השפחה ויצאו ילדיה וכו'. כתב הרא"ש (בסימן ה), דחזינן דרב פפא סבר כרב אדא בר אהבה, דפטר מדמי ולדות אפילו בנתכוין לאשה. [והיינו, מדמשמע דנתכוין לשפחה, ואפילו הכי הוצרך לטעמא דחמרתא מעברתא].

(ג) גמ', חמרתא מעברתא בעלמא הוא דאזיק דאמר קרא שבו לכם פה עם החמור וכו'. וכתבו התוס' ד"ה חמרתא מעברתא, דלא מיעט רחמנא שור מדמי ולדות, אלא במקום שהולדות של בעל, אבל כאן הולדות לאדון כדכתיב "האשה וילדיה תהיה לאדוניה". והקשה, המהרש"א, אם כן אמאי הוצרכו לקרא ד"שבו לכם פה עם החמור". ואי לבאר טעמא דקרא, ד"האשה וילדיה" אין לו מקום כאן. ותירץ הפני יהושע, דנהי דלא שייכא שפחה בהאי מיעוטא דשוורים מדמי ולדות, מכל מקום מהיכי תיתי לחייבו, כיון דלא אשכחן בשוורים דמי ולדות. ועוד, אדרבא אפילו בגוונא דאדם שהכה שפחה מעוברת יש לפטור מדמי ולדות, כיון דהוולדות לא שייכי לבעל האשה, וכל שכן בשור. הלכך מיייתי להאי טעמא דחמרתא בעלמא וכו' דחייב כמו בוולד החמור, דפשיטא לן שביין אדם בין שור שהזיק חייב. וכן כתב המהר"ם ש"ף.

(ד) גמ', שם. עיין באות הקודמת. והרא"ש (בסימן ה) כתב, דכתיב "שבו לכם פה עם החמור", ואין הבן מתייחס אחר האב, וקרא ד"אנשים ולא שוורים", לא איירי אלא בולדות שמתייחסים אחר האב.

(ה) גמ', הכי נמי קאמר כיצד משלם דמי ולדות ושבח ולדות וכו'. פירש רש"י בד"ה דמי ולדות, דבכלל שומא דכמה היא יפה עד שלא ילדה וכמה משילדה, הוי נמי דמי ולדות. והגרע"א בגליון הש"ס ציין לתוס' לעיל (מו.) ד"ה וכן, שפירשו, דדמי ולדות שמין אותן בפני עצמן, ולא על גב האשה, כיון שהאשה אינו ממון הבעל, ושומא דמתניתין לא אתי לפרש אלא שבח ולדות. וכן כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ה.

(ו) גמ', אינו חייב עד שיכנה כנגד בית ההריון. כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ה, דנראה דהכי הלכתא, מדפירש רב פפא למילתיה, "לא תימא כנגד בית הריון ממש", ועוד, דמשנת רבי אליעזר בן יעקב קב ונקי. ואף דלרבנן לא ידעינן מנא להו הא דינא, דהא דרשי לקרא ד"הרה" למילתא אחריתא, אפשר דגמרא גמירי לה, דהא רבי אליעזר בן יעקב גופיה לא נקט בדבריו קרא. והיום של שלמה (סימן יד) כתב בסוף דבריו, דנראה דרבנן סברי הכי אף בלא קרא, מהא דאמרין לקמן (צא.) דבעינן אומדנא לנזקין, שיאמדו הבית דין שמכה זו ראויה לעשות נזק זה, ולהכי בהכה ביד ורגל, דלא מטי שיחמא לולד אינו בכלל אומדנא.

(ז) גמ', אמר רב חסדא מרי דיכני אטו ולדות צררי נינהו וכו' איתיה לבעל זכה ליה רחמנא. וכתב רש"י בד"ה איתיה, דבאית ליה יורשים זוכים הם בדמי ולדות אף לרב חסדא, וכן כתבו התוס' בד"ה אטו. והרמב"ם (בפ"ד מחובל ומוזק ה"ב, ה"ג) פסק כרבה, דהאשה זוכה בדמי ולדות, ואפילו במקום דאיכא יורשים נותן לאשה ולא ליורשים, אם חבל לאחר מיתת הבעל. וכתב הכסף משנה, דטעמא דהרמב"ם, דאין הבעל יכול להוריש דבר שעדיין לא זכה בו, ולהכי כשחבל בה לאחר מיתתו אין דמי הולדות ליורשים. עוד כתב, דנראה דטעמא דרבה, מדכתיב "ויצאו ילדיה", ולא כתיב ויצאו הילדיה, ואית לן לאוקמי, כשחבל בה לאחר מיתת בעלה.

(ח) גמ', לימא תהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה וכו'. כתב הרשב"א, דלאו למימרא דאביו ורבה דלעיל (מב.) פליגי בהא מילתא אדרב אדא בר אהבה, ומחייבי דמי ולדות בכהאי גוונא. אלא משום דרב אדא בר

הרבים, ולהכי דוקא באביו ובנו חייב, דהוי לגבייהו חצר הניזק. ובתוספות רבינו פרץ לעיל (מד:) כתב, דהוי ליה שן דלהנאתו הוא לאכול הירק, אי נמי הוי ליה רגל דרך הלכו. [ואף שהזיק בא לפני ההנאה, כיון שבא על ידי רצונו לאכול הוי תולדה דשן]. ובדרכי דוד (לעיל מד.) הוכיח מתוס' ד"ה דחזא (הכא), דמפרשים ברש"י שעל ידי נפילת ג' פעמים בבור נעשה אורחיה וחזר לדין שן, ולא דהוי קרן.

(ט) תוס' ד"ה דחזא, בתוה"ד, וזה דוחק דחשיב משונה מה שעושה להנאתו לאכול ירוקא וכו'. ביאר החכמת שלמה, דכונתם לפרש מכח קושיא זו, כדפירשו לעיל (מד.) ד"ה הכא נמי, דהא דאמרין במועד ליפול וכו', אין הכונה שנתיעד בג' פעמים, אלא דמועד לכך בתחילתו. וביים של שלמה (סימן יב) תירץ שיטת רש"י, דחשיב משונה להפיל עצמו לבור בעבור אכילת ירק, שאין זה דרך השוורים, וכן אין דרכו להתחכך כל כך בחווק ככותל עד שמפילו. ובחזון איש (סימן יב סק"ז) כתב, דלרש"י הפיל עצמו לבור כדי לאכול הירק, אלא שהתקרב לפי הבור ונפל שלא במתכוין, ומכל מקום שייך בזה ענין מועד, לפי שאין דרכו של שור להתקרב כל כך לפי הבור דחושש הוא שמא יפול לתוכו, ועל ידי ג' פעמים נעשה אורחיה להתקרב כל כך.

(טז) בא"ד, וגם תימה הוא לומר דהוי מועד בהפלת כותל אחרונה שהיתה שלא בכונה על ידי הראשונות שהיו בכונה. ביים של שלמה (סימן יב) תירץ, דבאמת אין צריך צירוף, דכיון שהוא מועד לעשות כן בכונה, כבר היה לבעלים לשמרו. והוכיח כן, מדאמר רבה לעיל (מג.) שור שהמית שלא בכונה פטור מכופר משום שאינו בסקילה, (וחזינן דהוי מועד מדאיצטריך לאשמעינן דפטור מכופר), ועל כרחך מיירי בכהאי גוונא שנגח ג' פעמים בכונה והרביעית שלא בכונה.

(יז) בא"ד, ולפירושו צריך לומר וכו' לא הזכיר בני אדם אלא בשביל אחרונה וכו' להפיל עצמו בבור לאכול הירק. אמנם ביים של שלמה (סימן יב) כתב, דבעינן בדווקא שיפול מתחילה על בני אדם, דמאחר דמשונה הוא וצריך שיעשה אורחיה, בעי שיהיה דומה לפעם הרביעית שהוא רואה אדם בבור, ואם בג' ראשונות לא היה כן, לא אייעד ליפול בכהאי גוונא. והביא, שכן מבואר בדברי הרמב"ם (בפ"י מנזקי ממון ה"י), שכתב, היה מועד לנפול על בני אדם בבורות וראה ירק בבור ונפל וכו' והבעלים חייבים בכופר שהרי זה מועד ליפול על בני אדם בבורות. אבל החזון איש (סימן יב סק"ח) ביאר, דאין דברי התוס' אלא כשהעדאה היא לרגל, דגם פעמים הראשונות היו להנאתו, ובהא אין לחלק בין המית אדם ללא המית. אבל בזמן שפעמים הראשונות היה בכונה להזיק, ונעשה מועד לקרן, בעינן שימית אדם בראשונות, וכמו שכתבו התוס' לעיל (כד:) ד"ה במכירין. וכתב, דהרמב"ם (שם) מפרש כרש"י, דמועד ליפול על בני אדם בבורות, ומועד להתחכך על בני אדם בכתלים (לעיל), מיירי בג' פעמים. אלא, דלרש"י מיירי הכא שאף בנפילות ראשונות חזא ירקא, והוי מועד לרגל. והוצרך לפרש כן, משום, דהכא איירינן אליבא דרב, דסבר, דכשאין השור בסקילה אין הבעלים משלמים כופר. אבל הרמב"ם דפסק כשמואל ור' יוחנן, שגם כשאין השור בסקילה הבעלים משלמים כופר, כתב גם דין מועד ליפול בבורות בגוונא שג' פעמים ראשונות היו בכונה להזיק, והוי מועד לקרן. (ועיין באות יד).

דף מט ע"א

(א) גמ', לימא תהוי תיובתא דרב אדא בר אהבה וכו'. כתב הרשב"א, דלאו למימרא דאביו ורבה דלעיל (מב.) פליגי בהא מילתא אדרב אדא בר אהבה, ומחייבי דמי ולדות בכהאי גוונא. אלא משום דרב אדא בר

ותירץ, דדוקא הכא שאינו רוצה כלל בקניית השטר, רק בקניית הקרקע, אינו זוכה שלא מדעתו, אבל היכא דמתעסק בזכיה, אף שלא כיון לקנות ממש בקנין זה, כהאי גוונא קנה. והש"ך (בסימן ערה ס"ק ג) כתב בדעת הרמב"ם (פ"א מזכיה הי"ט), דרב ייבא סבא דאיבעי ליה אי דעתיה אשטרא או לא, לא סבר כרבי יוסי ב"ר חנינא דחצרו של אדם קונה שלא מדעתו, אבל למאי דקיימא לן דחצרו קונה לו שלא מדעתו, קונה השטר אף שלא היה דעתו אלא אקרקע.

יד גמ', או דילמא דעתיה נמי אשטרא. כתב המהרש"ל, דאי אפשר לפרש כפשוטו מה שאמרו "נמי", דדעתו גם אקרקע וגם אשטרא. דודאי אם רוצה לקנות את הקרקע רוצה שיהיה השטר אצלו בתורת ראייה, ולא ישתמש בו לצור על פי צלוחיתו. ודעתיה אשטרא, היינו דוקא ברוצה לצור על פי צלוחיתו כדבסמוך. אלא כוונת הגמרא דאיכא נמי אינשי דכוונתם לשטרא.

טו תוס' ד"ה משכוננו, ואפילו משכנו שלא בשעת הלואתו ואפילו למאן דאמר בעל חוב קונה משכון וכו' אין לו אלא שיעבוד עליו. הקשה **המחנה אפרים** (הלכות זכיה מהפקר, ט), **דבפסחים** (לא): מבואר, דאי בעל חוב קונה משכון, מהני שלא יעבור עליו הלואה בבל יראה, כיון שקניי למלוה. אם כן חזינן דהוי קנין גמור, דאי אינו אלא שיעבוד למלוה, אמאי אין הלואה עובר עליו כיון שהוא שלו. ותירץ, דאף דהוי כקנין גמור למלוה, מכל מקום הקנין הוא דוקא לזמן דאיכא הלואה, כמבואר בלשון **רש"י פסחים** (לא). **ד"ה בעל חוב,** ולהכי כאן שמת המלוה פקע קנין המשכון.

טז גמ', הכא במאי עסקינן דליתיה. כתב הרש"ש, דמשמע מהאי לישנא, דרבי יוסי ב"ר חנינא מיירי באיתיה בצד שדהו, והקשה, הא **בבבא מציעא** (יא). מבואר, דרבי יוסי ב"ר חנינא מיירי באינו עומד בצד חצרו. ואף לפירוש **התוס' בד"ה והלכתא,** דהכא מיירי באינה משתמרת, ולהכי לא קנה באינו עומד בצד שדהו, לא היה לגמרא לתרץ בהאי לישנא, דהא התם נמי מיירי בליתיה, אלא היה לה לחלק דהכא מיירי באינה משתמרת. וכתב, דלהכי פירש **רש"י בד"ה דליתיה,** שאין המלוה **בעיר.** ולא פירש שאינו בצד שדהו, דכוונתו דבאינו בעיר גרע טפי מאינו עומד בצד שדהו. וכן ביאר **המהר"ם שיף.**

יז תוס' ד"ה ברשות היחיד, בסוה"ד, ולפירוש ר"י קשה למה הוא חייב בנוקי בעל חצר וכו' על בעל החצר למלויה. **בתוס' רבינו פרץ תירץ,** דהכא מיירי שאין הבור ראוי להזיק לאחרים, אלא לבעל החצר בעצמו. דדוקא גבי בור המזיק לאחרים אמרינן דעליה רמיא למלויה, אבל כלפי שלא יזוק הוא בעצמו לא. אלא דמכל מקום אם החופר כבר שילם דמי החפירות לבעל החצר, ודאי שנסתלק לגמרי מחיוב הבור, והכא מיירי שעדיין לא שילם לו. **והשיטה מקובצת תירץ** בשם **הרא"ש,** דלא אמרינן דעליה למלויה משום דמיירי בגוונא שעדיין לא נודע לבעל החצר מהחפירות.

דף נ ע"א

א רש"י ד"ה בעל התקלה, בתוה"ד, דאם הפקיר אף בורו הוה ליה בור ברשות הרבים. כתב **הפני יהושע,** דמשמע מדבריו, דבהא מודה רבי ישמעאל דחייב. והקשה, דבהא נמי נימא כי אפקרנא רשותי ובורי לאו לאחיובי בהזיקא אפקרתיה, וכמו שכתב **רש"י לעיל** (מט): **ד"ה כולי עלמא** בדעת רבי ישמעאל, לגבי הפקיר רשותו ולא בורו. ותירץ, דאין כונת רש"י דכהאי גוונא הוי ממש כבור ברשות הרבים דמודה בהא רבי ישמעאל, דודאי רבי ישמעאל פטר נמי בהא. אלא כונת רש"י, דבהא לא

דודאי אין למי שלם דמי ולדות לכולי עלמא.

ט תוס' ד"ה ומי עדיף, בסוה"ד, וכי היכי דנוק וצער איירי בכל ענין כמו כן זכה בדמי ולדות איירי בכל ענין. ביארו **המהרש"א והמהר"ם,** דהא דקתני "היתה שפחה ונשתחררה", קאי נמי אהא דקתני "אין האשה וכו'", דמיירי לגבי נזק וצער.

דף מט ע"ב

י תוס' ד"ה ותני זכתה, ואין מגיה הברייתא וכו'. ביאר **בתוס' רבינו פרץ,** דליכא למימר דמגיה הברייתא, כיון דברייתא מיירי בכל ענין, ואף בחבל בה בחיי הגר, ובכהאי גוונא לא זכתה האשה אלא החובל. ומה שכתבו התוס' מי שיש לו זכות, היינו מי שקדם והחזיק, ובחבל בחיי האשה היא מוחזקת [בולדות], וחבל לאחר מיתת האשה הוא מוחזק [בדמים].

יא גמ', המחזיק בשטרותיו של גר מהו. פירש **רש"י בד"ה בשטרות של גר,** ששיעבד לו אחר קרקע. והקשה **השיטה מקובצת** בשם **רבי אליעזר מגרמישא,** אם כן, מאי קאמר "ובארעא הא לא אחזיק", הא אפילו אחזיק בארעא מאי מהני, דכיון שמת פקע שיעבודא. ולהכי פירש, דבשטר מכר איירי. וכן כתב **הרמב"ם** (פ"א מזכיה ומתנה ה"ט). המחזיק שטר מנכסי הגר כדי לקנות הקרקע הכתובה באותו השטר וכו'. וביאר **המגיד משנה,** דהיינו שטר ראייה על קנייה או מתנה. וכן כתב **הש"ך** (בסימן ערה ס"ק ד, והביא שכן כתבו **רבינו ירוחם** (סוף נתיב כא), **ובעל התרומות** (שמט), חלק יח ס"ד לפי הגדולי תרומה שם). **והרשב"א** (הובא באות הבאה) כתב, דמיירי בשטר קנין, ולא בשטר שיעבוד, וכתב הש"ך (שם) דהיינו דכוונתו לזכות בשטר ואחר כך להחזיק בשדה. **והים של מלמה** (סימן יח) כתב, שאף רש"י מודה בזה, ומה שפירש בשטר חוב, יש לומר דרבותא קא משמע לן, שאפילו שיעבוד בלבד אינו נקנה על ידי החזקת השטר. **והמרומי שדה** כתב, שבשטר מקח סובר רש"י שאין מקום להסתפק, דכיון ורוצה לקנות השטר כראיה על הקרקע, הרי דעתו לקנות הנייר אף שלא יזכה בקרקע, אבל בשטר חוב לא נתכוין להחזיק השטר לעצמו, אלא שיפרע לו החוב ויחזיר השטר. ועיין עוד **בדבר אברהם** (ח"א סימן ט).

יב גמ', ושטרא נמי לא קני. ופירש **רש"י בד"ה ושטרא,** דאי אתא ישראל אחר והחזיק בנייר, קנה. **והרשב"א** כתב, דנפקא מינה, דכל המחזיק בקרקע יכול להוציא השטר מידו, דהמחזיק בקרקע קנה השטר בכל מקום שהוא, דשטרא אפסרא דארעא. וכתב **הקצות החשן** (סימן ערה סוף ס"ק א), דמדברי **הרשב"א** מוכח, דאף בקונה מהפקר מהני קנין אגב, דהא **בבבא בתרא** (עז): מבואר, דהא דשטר נקנה בקנין הקרקע היינו מדין קנין אגב, והכא מיירי בקונה מהפקר, ואפילו הכי מהני. ואף דבעלמא לא קני מהפקר באינן צבורים לתוכה, כיון דליכא אמירת המקנה "קני אגב קרקע". בהא עדיפא שטר דהוא אפסרא דארעא וכקרקע דמי, ולהכי אף שאינו בתוך הקרקע, מהני אף בלא אמירת "קני אגב קרקע".

יג גמ', ושטרא נמי לא קנה דלאו דעתיה אשטרא. הקשו **התוס' בבבא בתרא** (נד). **ד"ה אדעתא דציבי,** דמאי איכפת לן דאין דעתיה אשטרא, הא חצרו קונה לו שלא מדעתו, וכן ידו דמיא לחצרו דחצר מתורת יד איתרבאי. ותירצו, דהא דחצר קונה שלא מדעתו היינו כשאינו יודע שהוא בחצרו, ואם היה יודע רוצה לקנות, אבל אם יודע ואין מתכוין לקנות, לא קני. **והמחנה אפרים** (בהל' משיכה, סימן ד) הקשה מכאן על דברי **התוס' בניטין** (סא). **ד"ה ליקט** שכתבו, דתולש בידו ומפיל הפירות, אף שלא אחז בהם אלא להפילם, הרי זה גזל גמור למי שנוטל ממנו.

ח) רש"י ד"ה זכר של רחלים, אילו של יצחק. וברש"י ד"ה וזקן מנהיגו, אברהם. כתב המהרש"א (בחידיושי אגדות ביבמות (קכא:)), דהיינו משום דכות עקידת יצחק עמדה לה, כדכתיב (בראשית כב, יד) "בהר ה' יראה", דהיינו שזכות העקידה יראה לסלוח לישראל להצילם מהפורענות, כדפירש רש"י על התורה שם. והערוך לר' יבמות (שם) ביאר, על פי המעשה דאיתא במדרש (בילקוט שמעוני וירא, צט), דבשעה שהלכו אברהם ויצחק לעקידה, הלך השטן ונעשה לפניו כנהר גדול, וירדו למים, ועמדו להם המים עד צואריהם, והתפלל אברהם "הושיעה ד' כי באו מים עד נפש", וגער הקב"ה בשטן והלך לו, ונצול. וכן אמרה איהי, שנצלה גם היא כמו שנצולו אברהם ויצחק כשהלכו לעקדה ובאו מים עד נפש, דבזכות מסירות נפשו של אברהם להכנס למים, עמדה זכותו וכוחו להצילה מטביעת המים. עוד כתב, דכשהקריב אברהם איל תחת בנו, התפלל "בהר ד' יראה" שכשיעלו ישראל לרגל הקב"ה יראה אותם, ור' נחוניא חפר שיחין כדי שיהיו ישראל יכולים לעלות לרגל, וזכות זה עמד לה שנצולה.

ט) תוס' ד"ה דבר שנצטער, ואם תאמר אכתי מנא ליה הא מת בנו בצמא. ובשיטה מקובצת תירץ, דמה שאמר רבי חנינא בן דוסא, היינו שאמר כן לפני הקב"ה, והסכים הקב"ה על ידו, שכן דרכו של הקב"ה שמסכים לסברת הצדיקים שבדור. אבל הא דמת בנו בצמא, היה לאחר מיתתו של רבי חנינא בן דוסא.

י) בא"ד, מלאך בדמות רבי חנינא נודמן לה. ולפנינו בירושלמי (שם) איתא כל המעשה ברבי פנחס בן יאיר, ולא ברבי חנינא בן דוסא. וכן לא נזכר שם שהיה בנחוניה חופר שיחין, אלא סתם מעשה בחסיד אחד שהיה חופר בורות וכו'. וכתב התורת חיים, דכוונת תוס' בהביאם הירושלמי, ליישב קושייתם, דכיון שנתגלה המלאך בדמותו להצילה, שמע מינה שנצלה גם בזכותו, ולא רק בזכות אביה חופר השיחין. ועיין בכוס הישועות.

דף נ ע"ב

יא) מתני', אם כן למה נאמר בור. פירוש רש"י בד"ה סתם. דסתם בור י' טפחים, וביאר השיטה מקובצת בשם הראב"ד, דכוונת שאלת התנא, דלכתוב חפירה סתם. ותירץ, דכיון דסתם בור אינו פחות מעשרה טפחים, נקט ליה. ומשום שהבור קטן עושים אותו עמוק, כדי שיחזיק מים הרבה, אבל שיח ומערה וכו' לפי שהם רחבים יותר אין צריכים להיות עמוקים עשרה, כדי שיהיו בהם הרבה מים. אמנם תוס' לעיל (ג.) ד"ה לא, הוכיחו ממה שאמרה שם הגמ' דבור י' לא כתיב, דאין משמעות בור, י' טפחים. אלא ילפינן לה מדכתיב "המת יהיה לו", וקים להו לרבנן דעשרה עבדי מיתה. וכן כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ה, וביאר, דכוונת התנא לומר, דמה שכתבה התורה בור לאו דוקא. אלא שכמו שדינו ב' טפחים אף באלו כן. [ועיין לקמן אות טו]

יב) מתני', היו פחותים מעשרה טפחים ונפל לתוכו שור או חמור ומת פטור. כתב הרמב"ם (בפי"ב מנזקי ממון הט"ו), שאין המיתה בבור כל שהוא מצויה, והרי הוא כמו אונס. ורש"י לעיל (ג.) ד"ה וזה, פירש לחד לישנא, דהטעם דפטור על מיתה בבור פחות מעשרה, דאמרינן דלא מחמת הבור מת.

יג) רש"י ד"ה מאי בנייהו, בתוה"ד, ואפילו נבקעת כריסו או נשברה מפרקתו מחייב נמי רב, דאיכא למימר הבלא נמי קטלתי. הקשה התוס' רבינו פרץ, מה סברא היא זו, נראה לעינים שמת מחמת חבטה, שנשברה מפרקתו. ותירץ, דאפילו הכי איכא למיתלי בהבלא, דלולי

שייך דיוקא דרבי עקיבא מדכתיב "בעל הבור", דמשמע דהבור שלו, ולהכי נקוט רבי עקיבא לא הפקיר בורו, דעלה קאי לשון הכתוב "בעל הבור". והתוס' לעיל (כח:)) ד"ה הני מילי כתבו, דבהפקיר רשותו ובורו לכולי עלמא פטור.

ב) גמ', הוה אמינא פותח הוא דסגי ליה בכיסוי כורה לא סגי ליה בכיסוי עד דטאים ליה. הקשה המהרש"א, כיון דחייבא דכורה לא ידעינן אלא מקל וחומר מפותח, אם כן נימא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, ואיך נחמיר בו יותר מפותח. ובמהדורא בתרא תירץ, דילפינן, כמו דפותח צריך לתקן את אשר עיות, דהיינו לחזור ולכסות כמו שהיה, ובהכי מיפטר, הכי נמי כורה צריך לתקן מה שעיות, והיינו שיחזור ויסתום בעפר. וכן כתב הפני יהושע.

ג) גמ', ורבי יוסי ברבי יהודה מחייב וכו' או עד שירחיק וכו' ארבעה טפחים. והטור (בסימן תי'), כתב האי שיעורא לגבי סתם חופר בור סמוך לרשות הרבים, דאם הוא סמוך תוך ארבעה טפחים לרשות הרבים חייב. וכתב הב"ח, דמקור דברי הטור מדברי רבי יוסי ברבי יהודה, (ואף דלגבי לאושין לא קיימה לדכותיה).

ד) גמ', וטעמא דלאושין הא לאו לאושין חייב כגון דארווח ארווחי לרשות הרבים. הקשה הרשב"א, אם כן אמאי בלאושין פטור, דמאי שנא ממוציא זיבלו לרשות הרבים אף בשעת הוצאת זבלים, דאם הזיק משלם מה שהזיק לרבנן דרבי יהודה, כדתנן בבבא מציעא (קיה:). ותירץ, דאפשר דחפירה לאושין הוא יותר תיקון העולם וישוב המדינה, וכולהו ניחא להו בהכי, כיון דכולהו צריכי לה. והים של שלמה (סימן כא) כתב, דלא מצינו כלל שיש לאדם רשות לחפור ברשות הרבים לאושין. והא דאמרינן דארווח ארווחי לרשות הרבים, לא קאי על החפירה, אלא שהוא הרויח מתוך רשותו לבני רשות הרבים לילך שם, ושם חפר הבור. ואף דמקצה מקום לרשות הרבים, הוי כבור ברשות הרבים, הכא דעושה לצורך ביתו, לא חשיב פושע ומקלקל. וכתב, דכן צריך לגרוס ברש"י ד"ה דארווח "כגון מקצה מקום מרשותו לרשות הרבים". ובטעות נדפסו תיבות אלו ברש"י ד"ה ברשות היחיד.

ה) תוס' ד"ה כגון דארווח ארווחי, והשתא כולה דברי הכל וכו'. ביאר המהרש"א, דהכרח התוס' מלישינה דרב אשי, השתא דאוקימתא לרב יוסף "לדברי הכל", לרבה נמי לא תוקמה כתנאי. ומאי דנקט "מדרישא רבי ישמעאל סיפא נמי רבי ישמעאל", היינו משום דאליבא דרבי עקיבא כבר פירשוה בסמוך, דמיירי בלא הפקיר לא רשותו ולא בורו.

ו) גמ', חפר ופתח ומסר לרבים. פירש רש"י בד"ה ומסר לרבים, שאמר לבני עירו הבור הזה שחפרתי וכו' הרי הוא מסור לכם. והרא"ש (בסימן ז) כתב, דמסר דליו לרבים, היינו כיסוי הבור. כדפירש רש"י לקמן (נא:)) ד"ה דליו, וכן כתב הטור (בסימן תי, ז). והמאירי כתב, שקנה הדלי ומסרו לרבים.

ז) גמ', חפר ופתח ומסר לרבים פטור. כתב הטור (בסימן תי, ז) בשם הרמ"ה, דהיינו דוקא כשחפר לצורך רבים במקום שיש לו רשות לחפור, אבל אם חפר במקום שאין לו רשות לחפור, או שחפר מעיקרא לצורך עצמו, ושוב נמלך למסרו לרבים, לא נפטר עד דטאים ליה או מכסי ליה. וכתב הב"ח, דנראה טעמו, מדקתני בסיפא "חפר ופתח ולא מסר לרבים חייב", והא לא איצטריך לאשמעינן, אלא בגוונא דחפר לצורך הרבים אלא שלא מסר להם. ודומיא דהכי מיירי ברישא, דחפר מעיקרא לצורך הרבים. אבל בחפר לצורך עצמו, לא מיפטר בדיבורא בעלמא דמסרו לרבים. והטור פליג על הרמ"ה וכתב, דכיון דמסרו עתה לרבים והם צריכים לו, מאי נפקא מינה שחפרו מעיקרא לצרכו.

הדרגת היוזמי

מסכת בבא קמא דף נ - דף נא

כב שבט - כג שבט התשס"ט

ובהגהות הב"ח (באות ב') הגיה ונופל, (וזה על פי פירוש רש"י בד"ה ונפל ובד"ה חייב, דהאי חייב, היינו במעקה). והרשב"א גריס ונפל, ומפרש דפטור וחייב בדיני שמים קאמר, משום "לא תשים דמים בביתך". וכן ביאר בחידושי הראב"ד.

ד) גמ', ואי סלקא דעתך יש חבטה בפחות מי' למה לי עשרה. כתב המאירי, דמהכא שמעינן, שאין מצות מעקה אלא במקום חשש מיתה, ולא במקום חשש נזיקין. דאם חייב אף מחמת נזיקין, ליחייב אף בפחות מעשרה משום דאית ביה חבטה לנזיקין.

ה) גמ', אלא היינו טעמא דרב נחמן סבר מכריסא תורא וכו'. כתב הרא"ה בשיטה מקובצת, דלפי זה צריך לומר, דהא דמשינינן מעיקרא אתיבתא דרבא "לא משום דלית ביה הבלא", וכן שינויא דשאני בית וכו', אינו מדברי רב נחמן עצמו, דהרי באמת רב נחמן לא סבר דאיכא חבטה בפחות מעשרה, אלא הנך שינויי הוא מלישא דתלמודא.

ו) גמ', מתניתין דאיגדר לבור. כתב הרשב"א, דאין הכוונה דבאופן דלא איגדר חייב אף בבור פחות מעשרה, דאם כן אמאי מפליג תנא בין מיתה לנזיקין, לפלוג בדידיה, במה דברים אמורים במתגלגל, אבל בנפל כדרכו חייב במיתה אף בששה טפחים. ועוד, אפילו באיגדר לחייב, משום דתחילתו בפשיעה שיכול ליפול כדרכו, וסופו באונס לגבי הא דאיגדר. אלא כוונת הגמרא, דכיון דבאופן דאיגדר אין בו כדי להמית בפחות מעשרה, לפיכך אמרינן דלא חייבה תורה לעולם אלא בבור עשרה שיש בו לעולם כדי להמית אפילו באיגדר, ובפחות מיכן לא חייבה תורה על מיתה בכל אופן. וכן כתב השיטה מקובצת בשם הרא"ש. אבל הטור (בסימן תי) כתב בשם הרמ"ה, דאם נפל מעומד לבור פחות מעשרה, ועל ידי צירוף גובה רגלי השור יש עשרה טפחים, חייב על המיתה.

ז) מתני', והשני ולא כסוה השני חייב. פירש רש"י בד"ה השני חייב, דמיירי בשהניח הראשון לשני משתמש וכו'. והרא"ש (בסימן ח), כתב, דגירסת הרי"ף הראשון חייב. ומכל מקום לא פליג על רש"י, אלא דמיירי בשלא הניחו לשני משתמש, וכהאי גוונא אף הראשון חייב. וקמשמע לן, דלא תימא דהשני שעבר שם באחרונה לבדו, עליה דידיה רמיא לכיסויי. ח) תוס' ד"ה בור, ולא בעי למימר שהפקירו רשותו ובורו דפטור לכולי עלמא. הדברי משפט (סימן תי), רצה להוכיח מדברי התוס' דבהפקיר רשותו ואחר כך הפקיר בורו פטור, אף דקודם שהפקיר בורו כבר נתחייב עליו משום בור. דאי בכהאי גוונא חייב, אכתי תיקשי להו, דנוקי בור של שני שותפין בגוונא, שהפקירו רשותן ואחר כך הפקירו בורן. ודחה, דכיון דהכא קיימינן אליבא דמאן דפטר בור ברשותו, אם כן אף קודם שהפקיר בורו לא נתחייב בו משום בור, אבל למאן דאמר בור ברשותו חייב. יש לומר, דכיון דנתחייב בו משום בור כשהיה שלו, והוה ליה למלויה, לא מיפטר כשהפקירו. והרמב"ם (בפי"ב מנזקי ממון ה"ב) כתב, דאם הפקיר בורו שברשותו, פטור, שנאמר "בעל הבור", בבור שיש לו בעלים. וכתב בבאור הגר"א (תי, ס"ק טו), דמשמע, דאף במקום שיש רשות לבני אדם לילך פטור מאחר שהפקירו, דהא אין לו בעלים. (ודלא כהסמ"ע שם סק"ט). ועיין לעיל (מח). אות ה.

ט) גמ', אי דשוו שליח וכו' אין שליח לדבר עבירה. פירש רש"י לקמן (נג). ד"ה נפל לפניו, דאסור לקלקל רשות הרבים. וכתב המשנה למלך (בפ"ב מרוצח ה"ב), דמהא חזינן, דאף באיסורא דרבנן אמרינן אין שליח לדבר עברה, דהאיסור לקלקל רשות הרבים, אינו אלא מדרבנן. ובתשובת רבי צבי הירש מבראד (הובא בנודע ביהודה קמא אבן העזר עח, טז) הקשה, דאם אין איסור מדאורייתא בחפירת בור ברשות הרבים,

ההבלא היה השור מעמיד עצמו מליפול לגמרי, ומחמת ההבלא נחלש ולא יכל להעמיד עצמו, וממילא נשברה מפרקתו. וביאר בשו"ת אגרות משה (חומ"מ סימן צט), שהוא מחידוש דין בור, שאף שההבל רק גרם לנזק החבטה, נחשב כל המעשה על שמו. עיין שם. ובאילת השחר ביאר, דהבל עושה היזק בחיוב, ולא כמו חלל הבור שהוא רק סיבת המכשול, אלא שממיתו בפועל. ואין חילוק אם הוא בעצמו ממית, או שזורק אותו על הקרקע ומת, והיינו דההבל שהוא שייך לחופר, זורק אותו בכח על הקרקע וממיתו על ידי שבירת מפרקתו.

יד) רש"י ד"ה דרך נפילה, בעומק משמע וכו'. כתב הרש"ש, דאין כוונת רש"י לאפוקי עלה על התל ונפל ממנו (כרש"י ד"ה דעבר), דהא זה מיקרי דרך נפילה, כיון דסוף סוף נופל ממקום גבוה למקום נמוך, וכדכתיב "ועשית מעקה לגגך וכו' כי יפול הנופל ממנו". אלא, לאפוקי נתקל בבור ונפל חוץ לבור. וסבר כשינויא בתרא בתוס' ד"ה לשמואל, דשמואל מחייב בכהאי גוונא, ודוקא רב פטר. אמנם הקשה, הא מצינו קראי טובא דכתיב לשון נפילה במישור.

טו) רש"י ד"ה והדר מפרש, מהיכא נפקי. ביאר המהרש"ל, דאף דלא פירש במתניתין מנא לן לרבות שיח ומערה, מכל מקום כוונת רש"י, דמפרש התנא מנא לן ד"בור" לא ממעט שיח ומערה, והיינו משום דאתי ללמד על שיש בו כדי להמית, ולא כדי למעט שיח ומערה.

טז) גמ', דאי תנא בור הוה אמינא בור עשרה הוא דאית ביה הבלא וכו'. הקשה הרשב"א, דתינח לרב דמחייב דוקא אהבלא, אבל לשמואל דמחייב נמי משום חבטה, למה למיתני כל הני. ותירץ, דאיצטריך לאשמעינן כל הני במלא ספוגין של צמר, דליכא לחיובי אלא משום הבלא.

יז) גמ', מאי טעמא לאו משום דלית ביה חבטה. ופירש רש"י בד"ה לאו, דקשיא לתרווייהו, דהא אף דאית ביה הבלא פטר התנא. והקשה הרשב"א, דהקושיא דבתר הכי, "אי הכי אם הווק בו חייב הא לית הבלא" על כרחך אינה אלא לרב, דלשמואל ניחא דחייב משום דאית ביה חבטה לנזיקין. ואינו במשמע דמעיקרא מקשינן לתרווייהו, ולבסוף לא מקשי אלא לרב, דאם כן הוה לתלמודא לפרושי. והביא, דהרי"ח פירש קושיית הגמרא מעיקרא, דבשלמא בחבטה ניחא, דבפחות מעשרה יש חבטה לנזיקין ולא למיתה, אבל בהבלא סלקא דעתיה דבפחות מעשרה ליכא הבלא כלל. ואם כן אמאי בנזיקין חייב. ומשני, דאף בהבלא אמרינן דיש הבל לנזיקין ולא למיתה. ואם כן, לשמואל מעיקרא לא קשיא, דיש לומר דבפחות מעשרה אין הבלא כלל, ומכל מקום משום חבטה חייב בנזיקין.

דף נא ע"א

א) גמ', איתבייה בית הסקילה וכו' למה לי כולי האי. בגליון מהרש"א הביא, דבירושלמי בסנהדרין (פ"ו ה"ה) משינינן, דאינו דומה נופל מדעת (כהתם שידוע שדוחפין אותו) לנופל שלא מדעת. והביא, שהבית יוסף (בירורה דעה סימן נח), הביא חילוק זה להלכה, ואם כן קשה מאי קשיא הכא.

ב) תוס' ד"ה נעבד, והשתא מדמה טריפות דאדם לטריפות דבהמה וכו', וקשה לרבינו תם דמחלק ביניהם. ובתוס' רבינו פרץ תירץ, דעדיפא מינה משני. והרש"ש תירץ, דטעמא דרבינו תם, משום דאית ליה מזלא, וכדביארו התוס' בחולין (מב): ד"ה ואמר, והכא כיון דבלאו הכי ימות על ידי רגימה באבן, לית ליה מזלא. ועוד, דאדרבא מזליה הוא שימות מיד.

ג) גמ', היתה רשות הרבים גבוה ממנו עשרה טפחים ונפל מתוכה לתוכו.

מייא, אבל בור שבעה ומהן שלשה מים כיון דנפישו מיא כל שכן דאית ביה הבלא, או אתי למעוטי בור שבעה ומהן שלשה מים כיון דאינו עמוק, אבל בור תשעה ומהן טפח אחד מים, כיון דעמוק אית ביה הבלא, או אתי למעוטי תרווייהו, האי משום דלא נפישו מיא והאי משום דאינו עמוק, או דלמא לא אתי למעוטי מידי, ורבנותא נקט דאפילו בור שמונה ומהן שני טפחים מים דאיכא תרתי לריעותא שאינו עמוק כולי האי, וליכא בו מיא כולי האי, חייב.

(יג גמ', אי בהבלא מייית הרי מיעט הבלא. הקשו בתוס' ד"ה אי בהבלא, הא מכל מקום אם לא דהרחיב לא היה נופל. והרמב"ם (בפי"ב מנזקי ממון הי"ג) כתב, דאם מת מחמת חבטו לעולם חייב, ואם מת מחמת הבלו פטור באופן שנפל מהצד השני, אבל בנפל מהאי גיסא שהרחיבו, חייב אף בהבלא. וכתב הכסף משנה, דמכח קושיית התוס' פירש הרמב"ם, דהני תרי לישני לא פליגי, והא דפטרינן בהבלא, היינו בנפל מאידך גיסא, כדמפרשינן בלישנא בתרא.

(יד גמ', ואי מאידך גיסא נפל הרי מיעט הבלא. כתב הכסף משנה (הובא באות הקודמת), דאם נפרש דהנך תרי לישני פליגי, והא דפטרינן הכא בנפל מאידך גיסא, היינו אפילו במת מחמת חבטה, קשה, אמאי פטור, דסוף סוף עשה מעשה בבור שהרחיבו. ולדעת הרמב"ם דהנך תרי לישני לא פליגי, ניחא, דלא פטרינן הכא בנפל מאידך גיסא, אלא במת מחמת הבלא, והיינו משום דמיעט הבלא. והפלפולא חריפתא (בסימן ח, אות ט) תירץ, דאין מחייבין במוסיף על בור עשרה, אלא כשהוסיף עוד עשרה, שעשה השני שיעור מיתה בפני עצמו, אבל כאן לא עשה השני שיעור מיתה (ועיין לעיל אות י).

(טו גמ', לעולם יש בה הבל עד שיהיה רחבה יתר על עמקה. כתב המאירי, דנראה דמיירי דוקא בבור של עשרה, אבל בעמוק יותר, הכל לפי ראות הדיינים, דאפשר דאית ביה הבלא אף ברחבו יתר על עמוק. והרמב"ם (פי"ב מנזקי ממון הי"ד) כתב בסתמא דפטור, ולא חילק בדבר.

(טז גמ', וחד אמר משומסור לו דליו. פירש רש"י בד"ה דליו, כיסוי הבור לכסותו. וביאר החזון איש (סימן ח, ב), דלפי זה דליו הוא מלשון הדלה עליה את הגפן. וכתב הרשב"א, דהכרח רש"י לפרש דליו הוא כיסוי, ולא הכלי ששואבין בו, דמסתברא דעל ידי זה אינו נפטר, דאדרבא הרי הוא שלוחו לדלות מן המים. והביא, שהר"ח פירש, דדליו היינו נטלא (ששואבין בו), ועל ידי מסירתו מסתלק הוא ממנו. וכן כתב הרמב"ם (בפי"ב מנזקי ממון הי"ז).

אם כן, לרבי יהודה דאמר לעיל (ל), דכל אלו שמתרינן לקלקל ברשות הרבים, אם הזיקו פטורים. כל בור ברשות הרבים יהיה פטור מדאורייתא, דהא מדאורייתא מותר לקלקל. אלא על כרחך דאסור מדאורייתא לכרות בור כיון שעושה תקלה, ואינו דומה לקלקול רשות הרבים בעלמא. וכונת רש"י, שאסור לקלקל רשות הרבים, היינו משום איסור עשיית תקלה. והיד דוד כתב, דקרא ד"לפני עור לא תתן מכשול" הוא אף אזהרה כמשמעו לפותח או כורה בור ברשות הרבים. אבל הברכת שמואל (סימן יז) כתב, דעיקר חיובו דבור הוא על מה שלא כיסהו, והכריה אינה אלא גורם שיחשב הבור ברשותו ויתחייב בשמירתו. ועיין קובץ שיעורים בבא בתרא (אות ע).

(יז גמ', החופר בור עשרה ובא אחר והשלימה לעשרים. כתבו התוס' בד"ה בור י', דהוא הדין בהשלימו ל"א למאי דפריך עלה וכו'. והגרע"א בגליון הש"ס ציין לתוס' לעיל (י): ד"ה מאי קעביד, דנקטו בפשיטות דבכהאי גוונא השני פטור. והים של שלמה (סימן כז) כתב, דדברי התוס' דהכא אינן אלא לפי הסלקא דעתין, דהא רבי הוא רבנן, (וכמו שכתבו למאי דפריך וכו'), אבל למסקנא, מתחייב דווקא כשעשה השני שיעור מיתה בפני עצמו. (וכעין זה ביארו נמי מהרש"א, ופני יהושע. ועיין תורת חיים). וכן דעת הב"ח (בסימן תי, ח). ועיין באות הבאה.

דף נא ע"ב

(יא גמ', התם שלא היה בו הבל למיתה ובא אחר והוסיף בה הבל למיתה. כתב בתוס' רבינו פרץ, דלפי זה אם היה בו מתחילה הבל למיתה ובא אחר וסייד וכייד, שניהם חייבים. [וזה דלא כדברי הים של שלמה שהובא באות הקודמת]. והקשה, דאם כן אמאי לא מוקמינן מתניתין דבור של שני שותפין בכהאי גוונא. [וכתב האליהו רבה, דכאן לא שייך תירוץ התוס' (בעמוד א') ד"ה בור, דמתניתין מיירי בבור עשרה, דהא בסייד וכייד נמי הוי עשרה, דלא הוסיף בעמקו אלא מיעט ברחבו. ועיין עוד מה שכתב בכוס הישועות]. ותירץ, דמשום דאיכא דאמרי הא והא רבי, ולפי זה סבירא לן דלרבנן אחרון חייב אף בהיה מעיקרא שיעור מיתה, (וכדפירש רש"י ד"ה הא והא), ולהכי לא מוקי למתניתין בכהאי גוונא.

(יב גמ', איבעיא להו בור תשעה ומהן טפח אחד מים וכו' בור שבעה ומהן שלשה טפחים מים מהו. כתב התורת חיים, דקמיבעיא ליה אי בור שמונה אתי למעוטי בור תשעה ומהן טפח אחד מים כיון דלא נפישו

הצטרף גם אתה ללומדי ה"דרת היומיו" בעיון!!!

זמני השיעור בדף היומיו בעיון ע"י רבני הכולל בכל יום בין השעות 9:45-10:45 בבית המדרש "משכן אהרן" שע"י חניכי ישיבת פוניבז' מודיעין עילית ת"ו

יש אנשים שרוצים לעשות יד ושם לזכר עולם על נשמת אבותיהם ועושים להם מצבה של אבן וכו'...

יתנדב עבורו איזה ספר הצריך לרבים ללמוד בו, ויכתוב עליו את שמו, ובכל עת שילמדו בו יהיה לנחת רוח לנשמת הנפטר... (הח"ח באהבת חסד ח"ב פט"ו)

כתובת המערכת: רח' שאגת אריה 17/25 קרית ספר מודיעין עילית. טל/פקס: 08-9741714 ©

למנויים, לתרומות, להנצחות ולכל ענין 050-4102442 Sbma@kavnaki.net

http://www.shtaygen.co.il/?CategoryID=1124